

Nr 163.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande av en försöksgård å sandjord i Kristianstads län; given Stockholms slott den 3 mars 1939.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1939/40 beräkna

dels å kapitalbudgeten, under Statens affärsverksfonder: Domänverket, till inköp såsom försöksgård av egendomen Mosslanda i Kristianstads län ett reservationsanslag av 136,000 kronor,

dels ock under nionde huvudtiteln, punkt 31, till Lantbrukshögskolan: Inventarier m. m. för försöksgård i Kristianstads län ett reservationsanslag av 133,600 kronor.

Jag anhåller nu att få ånyo för Kungl. Maj:t anmäla hithörande frågor.

Inledning.

I sitt av 1936 års riksdag godkända utlåtande nr 83 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 167, angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m. yrkade jordbruksutskottet i huvudsak bifall till propositionen men framhöll, bland annat, att ett bifall till propositionen icke skulle giva en definitiv lösning av landets behov av försöksgårdar. Enligt utskottets mening borde självfallet ytterligare utveckling på området inom en snar framtid komma till stånd. Utskottet uttalade, att i första hand behov föreläge av en försöksgård, som förfogade över sandjord, exempelvis belägen i Kristianstads län.

Sedermera har *Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 augusti 1937 hemställt om förslag till riksdagen om inrättande av försöksgård i länet. I skrivelsen anförde förvaltningsutskottet i huvudsak följande:

Hushållningssällskapet hade bedrivit en ganska omfattande försöksverksamhet särskilt beträffande potatisodling på sandjord. Men med de resurser, som stode till hushållningssällskapets förfogande, hade det icke varit möjligt att hos sällskapet få utfört alla de försök och undersökningar, som nödvändigtvis måste genomföras inom en snar framtid. Ej heller hos redan befintliga statliga försöksstationer bleve det möjligt att få ett säkert svar på växtodlingsproblemen i de nederbördsfattiga sandjordsdistrikten i södra Sverige, enär dessa försöksstationer vore belägna på de bättre jordarna.

Behovet av mera ingående försöksverksamhet beträffande potatisodlingen gjorde sig alltmera gällande. För produktionen av såväl mat- som fabrikspotatis vore det framför allt vissa kvalitetsspörsmål som måste utredas. Jordmånens och gödslingens inverkan på kväve-, socker- och stärkelsehalten hos de olika sorterna syntes vara av synnerligen stor betydelse för såväl potatisens smak och kokegenskaper som det rationella utnyttjandet i fabriker. Dessa frågor vore hittills i stort sett olösta, emedan behövliga undersökningar krävde stora kostnader och vidlyftiga anordningar, vilka hushållningssällskapet icke utan vidare kunde överkomma.

I avvaktan på en statens försöksgård, som kunde upptaga dessa frågor till grundlig utredning, hade emellertid hushållningssällskapen i Skåne och Blekinge med ett årligt anslag från Sveriges bränneriödkareförening och Sveriges stärkelseproducenters förening uppgående till sammanlagt 9,000 kronor gemensamt påbörjat en försöksverksamhet i mindre skala, där dessa problem upptagits till prövning. Om en statens försöksgård upprättades inom detta område, kunde den med all säkerhet påräkna de anslag från dessa föreningar, som nu lämnades hushållningssällskapen.

Ytterligare har förvaltningsutskottet hänvisat till den betydande produktionen av avels- och gödsvin inom det område den ifrågasatta försöksgården skulle representera samt, med framhållande att försöksverksamheten på svin-skötselns område vore otillräcklig, anfört, att Kristianstad-Blekinge andels-slakteriförening vore villig att ekonomiskt understödja en försöksgård som upptog svinförsöksverksamhet, därvid dock förutsattes att försöksgården ej alltför länge låte vänta på sig, enär slakteriföreningen i sådant fall såge sig nödsakad på annat sätt anordna försöksverksamhet.

Förvaltningsutskottet hänvisar slutligen till en av särskilda utredningsmän gjord beräkning av driftunderskott för av dem föreslagen försöksgård i Kristianstads län — fränsett avlöningar åt försöksgårdens fackligt utbildade personal — samt yttrar, att därest de för försöksändamål av bränneriidkareföreningen och stärkelseproducenternas förening utgående bidragen finge tillgodokomma försöksgården, dennas driftunderskott kunde helt elimineras.

I avgivna utlåtanden över Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskotts framställning förordades denna av lantbruksstyrelsen och lantbrukshögskolans styrelse, vilka i ärendet åberopat ett av högskolans lärarråd avgivet yttrande.

Ur dessa yttranden må här återgivas följande.

Lantbruksstyrelsen har erinrat om den försöksverksamhet, som genom Blekinge, Kristianstads och Malmöhus läns hushållningssällskap med årliga bidrag av Sveriges bränneriidkareförening och Sveriges stärkelseproducenters förening bedrivits beträffande potatisodling å sandjord och framhåller, att ett inordnande av dessa försök i den statliga försöksverksamheten skulle giva större auktoritet åt vunna försöksresultat. Vad angår ifrågasatt försöksverksamhet på svin-skötselns område anför lantbruksstyrelsen, att även om denna försöksverksamhet icke är lokalbunden utan torde kunna förläggas till annan plats, en blivande försöksgård inom Kristianstads län likväl synes kunna tillmätas betydelse för viss försöksverksamhet även på husdjursområdet. Lantbruksstyrelsen har slutligen uttalat, att inrättandet av en den statliga försöksverksamheten direkt underställd försöksgård syntes vara av stor vikt för det betydelsefulla jordbruksområdet i ifrågavarande del av landet samt tillstyrkt bifall till förvaltningsutskottets framställning.

Lantbrukshögskolans lärarråd har anfört i huvudsak följande:

I stora delar av Kristianstads och Blekinge län hade jordbruket genom klimat- och jordmånsförhållandenas samspel förlänats en särprägel, vilket gjorde att försöksresultat, vunna på försöksgårdar i andra delar av landet, här ingalunda alltid kunde tillämpas. Vid det fortsatta utbyggandet av försöksgårdsnätet i vårt land syntes därför detta jordbruksdistrikt i första hand böra komma ifråga. Lärarrådet ville på det kraftigaste understryka behovet av en vidgad försöksverksamhet med potatis. Utöver de av Kristianstads läns hushållningssällskap anförda skälen förtjänade framhållas, att i de båda nämnda länen upptog potatisen c:a 9 % av åkerarealen, och att här frambringades ungefär $\frac{1}{5}$ av hela Sveriges potatisskörd. Medräknades även de potatisodlande delarna av angränsande län, för vilka en i Kristianstads län belägen försöksgård kunde anses representativ, bleve potatisarealen $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ av hela landets potatisareal. På de hittillsvarande försöksgårdarna hade en-

dast vid Flahult i Jönköpings län försök med potatis bedrivits i större skala, men jordarten därstädes lämpade sig i främsta rummet för produktion av utsädespotatis. De mycket viktiga matpotatisproblemen hade där ej kunnat upptagas till behandling. De av hushållningssällskapet antydda kvalitetsproblemen hade följaktligen ännu icke blivit föremål för prövning i större utsträckning på någon försöksgård. Och dock vore potatisen med hänsyn till skördens värde jämställd med vetet.

Lärarrådet har vidare framhållit betydelsen av att sortfrågan upptages på försöksgårdens arbetsprogram. Härom anföres följande:

I ett flertal länder påginge f. n. ett intensivt arbete med framställandet av nya sorter, förenande hög kvalitet med resistens mot sjukdomar. Vårt land vore i trängande behov av en försöksgård, där sortprövningen kunde drivas i större omfattning än vid de fasta försöksstationerna i landets skilda delar, och som samtidigt kunde utgöra en centralpunkt för den lokala sortförsöksverksamheten. Kampen mot en del av de sjukdomar, som understundom förorsakade våra potatisodlare betydande förluster, krävde också stödet av en fast försöksgård. Slutligen behövde även en rad problem, som rörde själva odlingsarbetet, underkastas en prövning i syfte att rationalisera själva arbetet och nedbringa behovet av arbetskraft. Detta vore framför allt av vikt i de trakter, där potatisodling bedreves i stor skala, och gällde sålunda särskilt det jordbruksdistrikt, varom här vore fråga.

Ytterligare har lärarrådet erinrat, att större delen av vårt lands tobaksodling koncentrerats till de torra sandjordarna i Kristianstads län och framhållit, att, ehuru denna odling ur nationalekonomisk synpunkt vore mindre betydelsefull, den dock spelade en stor roll särskilt för de mindre jordbruksenheter i vissa trakter av länet, vartill komme att den lämnats så gott som obeaktad av den statliga försöksverksamheten.

Slutligen har lärarrådet förklarat sig dela hushållningssällskapets uppfattning att en försöksgård i Kristianstads län i viss omfattning borde kunna upptaga försök rörande produktion av avels- och gödsvin. I den mån dylika försök avsåge utfodringsspörsmål, syntes man dock enligt lärarrådets mening böra räkna med att gården från början finge till sitt förfogande en så pass stor areal, att foder till försöksstallarna kunde produceras på arealer, som vore undandragna försöksverksamheten på växtodlingens område, detta i syfte att erhålla fullt likformiga partier av olika slag av fodermedel.

Sedan jag jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 april 1938 dels den 26 april 1938 tillkallat länsassessorn E. Rolander att verkställa utredning rörande frågan om inrättande av en försöksgård i Kristianstads län, dels den 27 maj 1938 uppdragit åt numera föreståndaren för jordbruksförsöksanstalten professorn G. Sundelin, numera statsgeologen G. Ekström samt lantbrukaren H. Jönsson, Eskilstorp, Vittskövle, att såsom särskilda sakkunniga biträda vid utredningsarbetets fullgörande, hava utredningsmannen och de sakkunniga med skrivelse den 16 januari 1939 till mig överlämnat *betänkande med förslag angående inrättande av försöksgård å sandjord i Kristianstads län*.

I betänkandet lämnas till en början en översikt över försöksgårdsväsendets hittillsvarande utveckling inom landet och en redogörelse över de syd-

svenska sandjordarnas förekomst, odlingsbetingelser och produktionsinriktning. Efter framställning av de försöksuppgifter, som ansetts böra upptagas vid försöksgården, utredes olika ifrågakomna fastigheters lämplighet för försöksverksamheten och lämnas förslag om förvärv som försöksgård av egendomen 1^{119/512} mantal Ugerup 6¹, 7¹, 8¹, 9¹ och 10², benämnd Mosslunda, i Köpinge socken av Gärds härad i Kristianstads län. Slutligen lämnas förslag om försöksgårdens organisation, byggnader och inventarier samt beräkning av anslagsbehov för försöksgårdens drift m. m.

I anledning av betänkandet hava infordrade *yttranden* avgivits av statskontoret, allmänna civilförvaltningens lönenämnd, lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, byggnadsstyrelsen, styrelsen för lantbrukshögskolan efter hörande av försöksnämnden, Kristianstads, Malmöhus och Blekinge läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, styrelsen för aktiebolaget svenska tobaksmonopolet, styrelserna för Sveriges bränneriiddkareförening och Sveriges stärkelseproducenters förening samt tobaksodlareföreningen.

Här må vidare omnämnas att framställningar inkommit från hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Östergötlands och i Malmöhus län om åtgärder för inrättande i respektive län av försöksgårdar för växtodling. Jag torde i det följande få återkomma till dessa.

Vid den framställning jag nu går att lämna rörande de frågor, som i förevarande ärende framträtt, kommer jag att anmäla dem under följande huvudavdelningar:

1. Behovet av ytterligare utveckling av försöksgårdsväsendet.
2. Planläggning av försöksverksamheten å sandjord i södra Sverige.
3. Försöksverksamhetens förläggning samt grunder för köp av försöksgård.
4. Försöksgårdens organisation samt beräkning av årliga omkostnader för gården.
5. Byggnader och inventarier för försöksgården.
6. Anslagsbehovet för budgetåret 1939/40.

1. Behovet av ytterligare utveckling av försöksgårdsväsendet.

I betänkandet lämnas inledningsvis en översikt över försöksgårdsväsendets hittillsvarande utveckling inom landet. Utredningsmannen anför härom i huvudsak följande.

För utrönande av de gynnsammaste betingelserna för växtodling av olika slag i vårt land under skilda jordarts- och klimatologiska förhållanden har det befunnits lämpligt att till olika delar av landet förlägga ett antal försöksgårdar. Vissa för försöksverksamhet på växtodlingens område bildade enskilda institutioner hava härvid före staten inrättat försöksgårdar. Sålunda anordnade svenska mosskulturföreningen år 1894 försöksgården Flahult i Jönköpings län och, med låneunderstöd av staten, år 1920 försöksgården Gisselås i Jämtlands län, båda för torvjordsförsök. Vidare förvärvade kemisk-växtbiologiska anstalten i Norrbottens län medelst gåvomedel år 1908 Sunderbyns försöksgård och fick år 1919 till sig upplåtet kolonatområde å Alträskis kronopark, vilket jämte senare tillagda områden bildade Al-

träsk försöksgård. Den förstnämnda av de genom kemisk-växtbiologiska anstalten grundade försöksgårdarna utgjordes av fastmarksjord, den senare av i huvudsak torvjord.

Sedan riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 juni 1920 hemställt om utredning, bland annat, rörande anordnande i landet av fasta försöksgårdar för jordbruket samt Kungl. Maj:t den 26 november 1920 anbefallt styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet att verkställa sådan utredning, tillsatte nämnda styrelse för uppdragets utförande en kommitté, som i avgivet betänkande den 20 juni 1925 (Stat. off. utr. 1925: 32) framlade förslag om indelning av landet i ett antal jordbruksområden, som enligt kommitterades mening borde vara företrädade av försöksgårdar. Det ansågs härvid betydelsefullt att försöksgårdarna komma att representera landets viktigaste jordartstyper i karakteristisk utbildning och att de förlades till ifrågavarande jordartstyps mest representativa utbredningsområden. Valet kunde därigenom komma att stå mera mellan olika jordartsområden än emellan olika landsändar.

De av kommitterade för representation medelst försöksgårdar föreslagna jordbruksområdena framginge av följande uppställning:

1. Uppland — för upplandslerorna.
2. Östergötland — för östra Sveriges kalkfattiga lerområden.
3. Skaraborgs län — för Västgötaslättens styva leror.
4. Älvsborgs län, Dalboslätt — för områden med kalkfattig mjällig lera.
5. Närke eller Västmanland — för svåmlereområdena.
6. Malmöhus län — för silurmoränen på Skåneslätt.
7. Gotland — för moränmark och moränlera på Gotland och Öland samt Kalmar läns södra del.
8. Kristianstads län — för sandjordsområde inom nederbördsfattigare distrikt.
9. Hallands kustslätt — för sandjordsområde inom nederbördsrikare distrikt.
10. Kronobergs län — för urbergsmorän å sydsvenska höglandet.
11. Kopparbergs läns södra del eller Värmland — för norra Bergslagen.
12. Jämtland — för Jämtlands silurområde.
13. Västernorrland — för Norrlands nedre kustlandsområde.
14. Västerbotten — för Norrlands övre kustland.

Då kommitterade icke ansett det sålunda framställda förslaget kunna bli va under de närmaste åren realiserat, föreslogs alternativt en inskränkning av försöksgårdarnas antal till fyra, nämligen dels en försöksgård för den styva lera i Västergötland, dels en å Kristianstadsslättens sandjordsområde, dels en för mellersta Norrland, representerande den för Västernorrlands län viktigaste åkerjorden, mjällera, dels en för lättlereområden inom Mälar- och Hjälmarebygden typisk gård. Av de i kommittébetänkandet föreslagna jordbruksområdena hade sedermera två blivit företrädade av statliga försöksgårdar, nämligen västgötaslättens lerjordsområde genom den enligt 1928 års riksdags beslut inrättade Lanna försöksgård i Skaraborgs län samt Norrlands nedre kustlandsområde genom Offers försöksgård i Västernorrlands län, inrättad enligt beslut av 1930 års riksdag.

Det av kommitterade upprättade förslaget torde hava i huvudsak avsett försök på fastmarksjord. Frågan om förändrade uppgifter för svenska mosskulturforeningen och kemisk-växtbiologiska anstalten vore, då förslaget framställdes, ej aktuell. Försöksgårdsverksamheten å organogena jordar syntes hava ansetts vara en angelägenhet väsentligen för nämnda statsunderstödda institutioner.

Sedermera hade av chefen för jordbruksdepartementet enligt Kungl. Maj:ts den 18 december 1931 meddelade bemyndigande tillkallade utredningsmän för utredning angående en mer enhetlig organisation av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område, 1931 års utredningsmän, i betänkande den 16 december 1933 (Stat. off. utr. 1934: 4) föreslagit en indelning av landet ur försökssynpunkt i 7 distrikt, vartdera omfattande ett visst antal hushållningssällskap. Inom de olika distrikten föreslogs av dessa utredningsmän inrättande av ett antal nya försöksgårdar utöver de befintliga vid Lanna och Offer samt införlivande med det statliga försöksväsendet av kemisk-växtbiologiska anstaltens försöksgårdar Sunderbyn och Alträsk samt svenska mosskulturföreningens försöksgårdar Flahult och Gisselås. Med iakttagande härav borde enligt 1931 års utredningsmän för landet gälla ett försöksgårdssystem av följande omfattning och beskaffenhet.

Södra försöksdistriktet, omfattande Malmöhus, Kristianstads, Hallands och Blekinge län.

1. Råby försöksgård, Malmöhus län, moränlera.
2. Åsums försöksgård, Kristianstads län, sandjord.

Sydöstra försöksdistriktet.

3. Flahults försöksgård, Jönköpings län, torv- och sandjord.
4. Köpetorps försöksgård, Östergötlands län, mullrik, styv lera (dungjord).
5. Roma försöksgård, Gotlands län, kalkrik moränlera och torvjord.

Sydvästra försöksdistriktet.

6. Lanna försöksgård, Skaraborgs län, mullhaltig mellanlera.

Mälar- och Hjälmareområdets försöksdistrikt.

7. Ultuna försöksgård, Uppsala län, styv lera, lättlera och svämpera.

Bergslagsområdets försöksdistrikt.

8. Uddeholms försöksgård, Värmlands län, sand och molera.
9. Kungsgårdens försöksgård, Gävleborgs län, lerjord.

Nedre Norrlands försöksdistrikt.

10. Offers försöksgård, Västernorrlands län, mjällera.
11. Gisselås försöksgård, Jämtlands län, torvjord.

Övre Norrlands försöksdistrikt.

12. Brattby försöksgård, Västerbottens län, mullrik finmo och mjäla.
13. Sunderbyns försöksgård med Alträsk, Norrbottens län, sand- och mulljord samt torvjord.

Detta förslag kom ej att i sin helhet förverkligas. Då omorganisation av försöksverksamheten på jordbrukets område beslutades av 1936 års riksdag (prop. nr 167; jordbr.-utsk. utl. nr 83; R. skr. nr 320), förutsattes införlivande med den statliga försöksverksamheten av Flahults, Gisselås och Alträsk försöksgårdar. Huvudgrunder för dessa försöksgårdars övertagande av staten hade sedermera godkänts av 1937 års riksdag (prop. nr 249; jordbr.-utsk. utl. nr 77; R. skr. nr 289). Slutligen hade 1938 års riksdag (prop. nr 251; jordbr.-utsk. utl. nr 72; R. skr. nr 250) i samband med åtgärder syftande till en förändring av kemisk-växtbiologiska anstaltens i Norrbottens län arbetsuppgifter fattat beslut om statens övertagande jämväl av denna anstalt tillhörande Sunderbyns försöksgård. De genom berörda omorganisation uppkommande förändringarna hade trätt i verksamhet från och med 1 januari 1939. Då den hittillsvarande huvudinstitutionen för landets försöksarbete, centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, i enlighet med den nya organisationsplanen med utgången av år 1938 ned-

lagts, hade i dess ställe lantbrukshögskolan inträtt som centralorgan för landets statliga försöksväsende. Härvid hade inom lantbrukshögskolan bildats två särskilt för försöksverksamhet avsedda institutioner, den ena för växtodlingsförsök, benämnd statens jordbruksförsöksanstalt, den andra för försök angående husdjurens utfodring och skötsel, benämnd statens husdjursförsöksanstalt. Till sistnämnda anstalt hörde bland annat försöksladugård samt fasta anläggningar för svinförsök och hönsförsök m. m. vid Ultuna. Under jordbruksförsöksanstalten sorterade, förutom fasta försöksanordningar vid Ultuna, statens särskilda försöksgårdar för växtodlingsförsök, vilka alltså, sex till antalet, utgjordes av Lanna, Offer, Flahult, Gisselås, Alträsk och Sunderbyn.

Sammanfattningsvis anför utredningsmannen, att både de kommitterade, som år 1925 avgivit betänkande angående inrättande av fasta försöksgårdar, och de för försöksväsendets omorganisation år 1931 förordnade utredningsmännen funnit det angeläget att sandjordsområdena i Skåne och Blekinge bleve representerade genom en till trakten av Kristianstad förlagd försöksgård. Han hänvisar vidare till det i inledningen berörda uttalandet av jordbruksutskottet rörande behovet av sådan försöksgård samt till förut återgivna yttranden över förvaltningsutskottets i Kristianstads läns hushållningssällskap i ämnet gjorda framställning och finner behovet av en försöksgård för växtodling å sandjord i södra Sverige påvisat.

I samtliga över betänkandet avgivna yttranden vitsordas behovet av försöksgård för växtodling å sandjord. Även frågan om användande av svinstamkontroll och gödsvinsförsök i samband med inrättande av försöksgården beröres i vissa yttranden. Till yttrandena i sistnämnda hänseende torde jag få återkomma senare.

Jag har inledningsvis förutskickat, att hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Östergötlands län och i Malmöhus län i inkomna skrivelser hemställt om åtgärder för inrättande av försöksgårdar för växtodling inom nämnda län. Ur dessa skrivelser må anföras följande.

Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott erinrar, att utskottet tidigare vid olika tillfällen framhållit önskvärdheten av anordnande inom länet av fast statlig försöksgård.

Förvaltningsutskottet funne anledning att alltjämt vidhålla samma uppfattning om värdet av fasta försöksgårdar och ville framhålla, att läget numera av skilda anledningar gjort behovet av försöksgårdar alltmera framträdande. Härvid kunde särskilt påpekas behovet att genomföra sådan omläggning av växtodlingen, att husdjurens utfodring i största möjliga utsträckning kunde baseras på hemmaskördat foder, ävensom de ökade krav, som numera förefunnas på att växtodlingen, som vid de flesta jordbruk utgjorde grundvalen för den ekonomiska bärigheten, bedreves så rationellt som möjligt.

Den hittillsvarande försöksverksamheten, som onekligen varit av stor betydelse i ovanberörda och andra hänseenden, måste likväl betecknas såsom otillräcklig. De därvid vunna resultaten vore i regel i behov av att verifieras och fullständigas genom den försöksverksamhet, som kunde utföras vid fast försöksgård. Härtill komme, att den nuvarande försöksverksamheten av organisatoriska och ekonomiska skäl icke kunnat på sitt arbetsprogram upptaga ett flertal för jordbruket viktiga spörsmål. Ju mera framträdande

jordbrukets, särskilt växtodlingens, ekonomiska betydelse vore inom ett område, desto tydligare framstode behovet för jordbrukarna att erhålla den vägledning, som sakkunnigt planlagda och genomförda försök lämnade. Inom Östergötlands län intoge växtodlingen en framskjuten ställning, och länet torde kunna räknas till en av landets viktigare jordbruksbygder. Under sådana förhållanden hade önskemålet att inom området få till stånd en fast statlig försöksgård i ständigt ökad grad gjort sig gällande.

Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott framhåller, att enligt vad erfarenheten visat det är av grundläggande betydelse för jordbruket, att dess försöksväsen har en ändamålsenlig organisation och tillräcklig utrustning. Utskottet uttalar vidare, att försöksväsendet på grund av dess delvis vetenskapliga karaktär och de viktiga intressen detsamma avser att tillgodose är att räkna som ett av de områden där det allmänna framgångsrikast kan ingripa till jordbrukets främjande. Utskottet anför vidare:

Inom Malmöhus län hade allt sedan seklets början under hushållningssällskapets ledning bedrivits livlig försöksverksamhet för att utröna lämpligaste gödningen till olika grödor samt för att fastställa från växtförädlingsanstalterna erhållna sorters odlingsvärde under olika betingelser. Även om den lokala försöksverksamheten sålunda vore ganska omfattande, måste dock framhållas, att försöksverksamheten inom länet på jordbrukets område dock icke helt fyllde nutida krav utan borde för att motsvara föreliggande behov utvidgas och fördjupas. För detta ändamål vore en försöksgård, belägen så att den bleve representativ för de bättre jordbruksområdena inom länet, i särskild grad önskvärd. Bland frågor, för vilkas utredning en dylik försöksgård vore behövlig, kunde som exempel anföras gödslings- och kalkningsförsök, sort- och stamförsök, konkurrensförsök, såtids- och såmetodsförsök, bearbetnings- och efterverkansförsök, vallblandningsförsök, växtföljdsförsök i samband med försök av såväl patologisk som entomologisk art, försök med naturlig gödsel och urin, betesvallförsök, försök i samband med sockerbetsodlingen, fröodlingsförsök, försök angående jordbruksprodukternas kvalitet och ogräsförsök.

Till en försöksgård kunde även med fördel förläggas försök å husdjurskötselns område, såväl beträffande nötkreatur som hästar och svin. Vidare kunde dit förläggas av statens centrala frökontrollanstalt årligen ordnade kontrollodlingar av olika slag. En försöksgård kunde även få stor betydelse i studiesyfte såväl för lantmännen som för elever vid lantmanna- och lantbruksskolor.

Det kunde möjligen framhållas att Malmöhus län vore bättre lottat än andra län med avseende å försöksverksamheten å växtodlingens område genom att de båda växtförädlingsanstalterna Sveriges utsädesförening och Weibullsholm vore belägna inom länet. Den försöksverksamhet, som där bedrevs, avsåge emellertid prövning av förädlingsmaterial samt av odlingsvärdet hos de sorter, anstalterna uppdroge i jämförelse med redan odlade.

Betydelsen för jordbruksnäringen av ett välordnat försöksväsen är sedan *Departementschefen.* länge insedd. Såsom visats i den föregående framställningen ha emellertid fristående statliga försöksgårdar först sent och till ett jämförelsevis ringa antal kommit till stånd. Åtskilliga viktiga jordmånstyper äro sålunda ännu ej företrädade av särskilda försöksgårdar. I samband med 1936 års riksdags beslut om omorganisation av försöksväsendet på jordbruksområdet har för-

utsatts att en utveckling av försöksgårdssystemet skulle komma till stånd. Efter det nämnda beslut fattats har staten visserligen utöver de enligt samma beslut inrättade statliga försöksgårdarna förvärvat en i Norrbottens län belägen, kemisk-växtbiologiska anstalten i nämnda län tillhörande försöksgård Sunderbyn, men då detta förvärv, huvudsakligen av organisatoriska skäl, skett genom övertagande av en redan befintlig försöksgård, kan en utveckling av landets försöksgårdsväsende härigenom ej sägas ha skett. Därest nu förevarande förslag om inrättande av försöksgård å sandjord i Kristianstads län antages, kommer emellertid en reell utbyggnad av försöksgårdssystemet till stånd. Fast försöksverksamhet kommer därigenom att anordnas för en hitills genom försöksgård ej representerad jordmånstyp, som erbjuder skiftande och för produktionen betydelsefulla försöksuppgifter.

Det är min uppfattning att även i fortsättningen de statliga försöksgårdarnas antal bör utökas till att omfatta ytterligare för jordbruksnäringen viktiga jordmånstyper. Sålunda synas skäl tala för inrättande av försöksgårdar som representera jordbruksområden inom Östergötlands län och de bättre jordarna i Malmöhus län. Även andra jordbruksbygders behov av försöksgårdar torde böra prövas.

2. Planläggning av försöksverksamheten å sandjord i södra Sverige.

Med hänvisning till de av byråchefen E. Høijer i olika sammanhang publicerade förslagen till indelning av Sverige i naturliga jordbruksområden framhåller utredningsmannen att de områden den nu ifrågasatta försöksgården i första hand tänkts skola representera tillhöra den sydsvenska mellanbygden, vilken anses omfatta sandmarksområdena och de mera sanduppblandade delarna av angränsande lermorän- och urbergsområden av Malmöhus och Kristianstads län, kustbältet av Blekinge län och norra och södra Møre härader av Kalmar län. Beträffande de sydsvenska sandjordsområdenas utsträckning anför utredningsmannen följande:

Sandjordsområdet i Kristianstads län sträckte sig från Kristianstadstrakten och Bromölla i norr till Kivik i söder och omfattade sålunda delar av Villands, Gårds och Albo härader. Detta område vore icke ett enhetligt sandområde utan inom detsamma uppträdde fläckvis andra jordarter såsom morän, mola, kärrtorv o. s. v., men det kunde dock betraktas såsom södra Sveriges största sandjordsområde, där även sanden vore till allra största delen odlad för jordbruk och ej skogbärande. I Malmöhus län förekomme sandjordar särskilt inom Saxtorpsområdet, huvudsakligen omfattande kustsocknarna Hofterup, Saxtorp, V. Karaby och Löddeköpinge, samt i länets mitt inom Vombslättens sandområde, omfattande av Torna härad socknarna S. Sandby, Revinge, Silvåkra, Hällestad, Veberöd, Everlöf och Blentarp samt av Färs härad socknarna Vomb, Björka, Ilstorp och Sövde. I Blekinge län hade sandjordarna stor utbredning inom södra delen av Listers härad, nämligen inom Mörrums, Elleholms, Gammelstorps, Ysane och Mjälby socknar samt Sölvesborgs landskommun ävensom inom Asarums socken av angränsande Bräkne härad. Särskilt å Listerlandet förekomme stora och jämna sandfält. Ganska stora, odlade sandområden förekomme även i nedre delen av Bräkneåns dalgång (Bräkne-Hoby socken), i trakten av Vambåsa samt i Jemsjö och andra trakter i östra Blekinge. Sand som jordartstyp hade även stor utbredning

inom Hallands län, särskilt södra delen av länet. Förutom nu nämnda större sandjordsområden förekomme givetvis smärre sandjordsområden spridda överallt inom södra Sverige, huvudsakligen såsom isälvs- eller issjöavlagringar.

Angående sandjordarnas egenskaper lämnas i utredningen följande uppgifter.

Sandjordarna vore till sin geologiska beskaffenhet mineraljordar med en kornstorlek av 2—0.2 mm. Grövre beståndsdelar (sten och grus) likaväl som finare jordpartiklar, d. v. s. mo (0.2—0.02 mm), mjäla och ler saknades däremot praktiskt taget. På grund av de jämförelsevis stora porerna i dessa jordarter vore sandjordarna i likhet med t. ex. grusjordarna torra och vattengenomsläppande jordarter. Dikning förekomme därför ej i regel på dessa jordar. Den vanligaste sandjorden vore mellansanden med en kornstorlek mellan 0.6—0.2 mm samt den moiga mellansanden, som vore en övergångstyp mellan mellansanden och närmast finare jordart eller grovmon. Dessa jordarters värde såsom åkerjordar vore i huvudsak beroende på grundvattenytans djup under markytan. Vattenuppsugningsförmågan eller kapillariteten uppginge i allmänhet till c:a 0.5 m. Hade markytan ett jämförelsevis högt läge i terrängen, nådde växtrötterna i regel ej ned i den ovan grundvattnet liggande kapillärzonen. Jordarten bleve därför en torr jord med gles och tynande vegetation och mycket låg mullhalt i matjordslagret. Inom lägre liggande områden med en grundvattenyta på c:a 1 meter under markytan vore däremot sanden en god åkerjord, särskilt lämpad för potatis- och rågodling. Mullhalten vore här också i regel högre, minst 3 % mull, och matjordslagrets tjocklek vore också i vanliga fall ganska betydande, minst 20 à 30 cm. Sandjordarna vore givetvis tacksamma för riklig nederbörd. Inom nederbördsrika trakter stode sig därför dessa jordar avsevärt bättre än inom nederbördsfattiga områden.

Sandjordarna hade i regel låg absorptionsförmåga för växtnäringsämnen. De fordrade därför ofta tillförd gödsling. Inom vissa områden, särskilt i de egentliga potatisdistrikten, vore de i regel i ganska hög kultur beroende på långvarig och intensiv gödsling. Kalkrika sandjordar förekomme inom Kristianstadsslätten, ursprungligen beroende därpå, att trakten utgjordes av kritberggrund. Kalkinblandning i sanden kunde här förekomma ända upp till markytan, således även i matjordslagret, men i regel vore själva ytlagen urlakade på kalk, och den kalkhaltiga sanden, den s. k. kalkgränsen, påträffades vanligen först på 0.5 à 1 m djup under markytan.

Genom statens meteorologisk-hydrografiska anstalt har utredningen införskaffat uppgifter för belysande av k l i m a t e t i tidigare angivna sandjordsområden i Kristianstads, Blekinge och Malmöhus län. Månadsmedelvärden hava av anstalten uträknats för vissa inom eller i närheten av ifrågavarande områden belägna orter beträffande temperatur, nederbörd och luftfuktighet. Över dessa värden upprättade tabeller hava här utesluts.

För närmare åskådliggörande av j o r d b r u k e t s p r o d u k t i o n s i n r i k t n i n g inom de områden, för vilka den ifrågasatta försöksgården beräknas få omedelbar betydelse, har under medverkan av statistiska centralbyrån uppgifter erhållits rörande åkerjordens användning och avkastning för viktigare grödor inom dels Kristianstads läns sandområde, dels Vombslätterns sandområde av Malmöhus län, dels Blekinge läns sandområde i Listers härad och Asarums socken av Bräkne härad. Uppgifterna hava sammanställts i sär-

skilda tabeller. Arealfördelningen grundar sig på 1932 års allmänna jordbruksräkning. Uppgifterna över åkerjordens avkastning utgöra medeltal för åren 1932—1936. För jämförelse med de areal- och avkastningsuppgifter, som avse de särskilt undersökta områdena, hava angivits motsvarande uppgifter för de naturliga jordbruksområden, vari de förstnämnda områdena ingå, samt beträffande Kristianstads och Malmöhus län uppgifter för vart och ett av länen i deras helhet.

Tabellerna äro här uteslutna, men följande av utredningsmannen sammanfattningsvis lämnade uppgifter i nu berörda hänseenden må anföras.

Hela det undersökta området omfattade 99,486 hektar därav 14,483 hektar tillhörde Blekinge, 66,449 hektar Kristianstads och 18,554 hektar Malmöhus län.

En uppdelning av nu ifrågavarande arealer å olika jordbruksområden utvisade, att till sydsvenska mellanbygden hänfördes 94 procent av åkerarealen inom Blekinge län, 60.9 procent av åkerarealen i Kristianstads län samt hela den inom Malmöhus län liggande arealen. Av de i den statistiska undersökningen ingående delarna av Kristianstads län hänfördes 23.5 procent till skogsbygden och 15.6 procent till slättbygden.

Vad anginge det undersökta området i Blekinge län, visade arealfördelningen för de olika grödorna vid jämförelse av området med Blekinge läns slättbygd i dess helhet en relativt lägre areal för vete, men högre för råg. Särskilt observerades den avsevärda skillnaden i areal för potatisodling, vilken inom det undersökta området vore jämförelsevis mycket mera betydande än inom slättbygden i dess helhet. Motsatsen syntes däremot vara fallet i avseende å slättervall.

Inom Kristianstads län borde det undersökta området närmast jämföras med mellanbygden, dit drygt 60 procent av ifrågavarande område hänfördes. Det vore dock uppenbart att jämförelsen blott gäve ett begränsat värde, då uppgifter saknades om den inverkan de i mellanbygden ej ingående arealerna ägt för bestämmande av arealfördelningen inom hela det undersökta området. Den jämförelse som här kunde ifrågakomma syntes beträffande vetearealen utvisa, att området intoge en mellanställning mellan slättbygden och mellanbygden. Detta syntes även vara fallet beträffande sockerbetsodlingen. I avseende å rågen visade även här det undersökta området högre relativtal än länets mellanbygd. Än mera markerat vore detta fallet beträffande potatisodlingen.

För Malmöhus läns vidkommande vore skillnaden mellan där beläget undersökt område och detta läns mellanbygd mycket bestämd i avseende å vete- och rågodling, i det att veteodlingen vore relativt obetydlig under det att rågodlingen upptog avsevärd areal. Vidare framginge av jämförelsen att åkerarealen för vall vore procentuellt betydligt mindre än inom länets hela mellanbygd. Potatisodlingen vore inom det undersökta området procentuellt avsevärt starkare företrädd än inom länets mellanbygd i sin helhet, ehuru betydligt svagare än inom de undersökta områdena av Blekinge och Kristianstads län.

Tabellen över åkerjordens avkastning gäve vid handen, att hektarskördaerna inom de undersökta områdena i allmänhet vore mindre än i motsvarande jordbruksbygder i sin helhet. Undantag utgjorde i detta avseende veteskörderna i Kristianstads län och havreskörderna i Blekinge län. Skillnaden i hektarskördaerna vid angiven jämförelse mellan undersökta områden och hela jordbruksbygderna vore betydligt mindre i Blekinge och Kristianstads län än i Malmöhus län. Med undantag endast beträffande vete, som utvisade

blott ringa skillnad, vore samtliga hektarskördar i det undersökta området i Malmöhus län avsevärt lägre än i motsvarande hela jordbruksområde. Särskilt stor vore skillnaden i avseende å råg och vallhö, nämligen 22.2 respektive 18.2 procent.

Sammanfattningsvis har anförts beträffande Blekinge och Kristianstads län, att de undersökta delarna av dessa län äro tämligen likartade såväl i fråga om de olika grödornas andelar av åkerarealen som hektarskördarnas storlek, att de mera typiska sandjordsgrödorna råg och potatis hava relativt stor utbredning inom ifrågavarande områden, och att hektarskördarna äro lägre än å angränsande slätt- och mellanbygder, men högre än i skogsbygder. Beträffande undersökt del av Malmöhus län överensstämja grödornas fördelning någorlunda väl med samma läns mellanbygd med undantag därav, att råg och potatis hava relativt större utbredning och därav att hektarskördarna även här äro avsevärt lägre än för länets mellanbygd i dess helhet.

Då det ansetts äga intresse erfaru huru jordarealens fördelning på olika brukningsdelar inom ifrågavarande områden skett, har särskild sammanställning härom upprättats, grundad på uppgifter vid 1932 års allmänna jordbruksräkning. Av sammanställningen, som här uteslutits, framgår, att över 85 procent av brukningsdelarna inom det undersökta området omfatta en areal av mindre än 20 hektar åker och alltså äro att betrakta som mindre brukningsdelar. De inom Blekinge och Kristianstads län belägna undersökta områdena hava beträffande brukningsdelarnas storleksgruppering angivits vara av ganska likartad beskaffenhet, i det att 88.6 procent av det förra och 87 procent av det senare länets i berörda områden ingående brukningsdelar omfatta mindre än 20 hektar åker. Vid jämförelse med motsvarande förhållanden inom respektive jordbruksområden visar det sig, att de olika länsdelarna av det undersökta området innehålla ett procentuellt mindre antal brukningsdelar, vilkas åkerareal understiger 20 hektar.

Utredningsmannen erinrar, att landets tobaksodling i huvudsak förlagts till Skånes sandjordsområden.

Denna odling upptog enligt officiell statistik för år 1937 en areal för hela riket av 251 hektar med ett antal odlare av 1,686. Av arealen hade 216 hektar belöpt på Kristianstads och 24 hektar på Malmöhus län. Antalet odlare har inom dessa båda län utgjort respektive 1,411 och 271 samt skörden 408,026 respektive 30,044 kg med ett genomsnittligt pris av 1:13 kr. per kg. I Kristianstads län hade tobaksodlingen sin största utbredning inom Villands härad, där antalet odlare för år 1937 enligt inhämtad uppgift från svenska tobaksmonopolet utgjort 1,367 och den odlade arealen 211 hektar. I Malmöhus län bedrevs tobaksodlingen huvudsakligen inom Harjagers härad, inneslutande det tidigare omnämnda Saxtorpsområdet.

Vidare framhåller utredningsmannen, att brännvins- och stärkelsefabrikationen i vårt land i huvudsak koncentrerats till de sydsvenska länen med dessas betydande potatisodling. Utredningsmannen anför härom följande.

Av landets 129 i gång varande brännerier vore 104 lantbruksbrännerier. Vid ett av de sistnämnda framställdes brännvin av melass. De övriga 103 brännerierna kunde betecknas såsom potatisbrännerier, ehuru som bekant även spannmål komme till användning vid brännvinsframställningen. Av de 103 potatisbrännerierna vore 68 belägna i Kristianstads län, 17 i Malmöhus län och 8 i Blekinge län. Endast på Gärds och Villands härad belöpte respektive 26 och 16 brännerier. Tyngdpunkten av brännerihanteringen vore sålunda förlagd till nordöstra Skåne och trakterna närmast öster och söder därom. Centrum utgjorde staden Kristianstad. Det hade beräknats att inom ett cirkelformigt område med nämnda stad som medelpunkt och med en radie av allenast 20 kilometer funnes ett 40-tal potatisbrännerier eller nära $\frac{2}{5}$ av samtliga sådana brännerier i riket. Enligt officiell statistik över accispliktiga näringar för år 1936/1937 hade följande kvantiteter potatis använts vid brännvinstillverkningen inom de sydsvenska länen under tillverkningsåret 1 oktober 1936—1 oktober 1937, nämligen i Blekinge län 76,390 hl, i Kristianstads län 989,163 hl samt i Malmöhus län 224,512 hl eller tillhopa 1,290,065 hl. För brännerihanteringen inom landet i dess helhet har under samma tid använts 1,381,779 hl potatis. Värdet av i lantbruksbrännerierna för angivna tillverkningsår inmäskad potatis hade för riket i dess helhet beräknats till 3,468,265 kronor.

Enligt 13 § brännvinstillverkningsförfordningen ägde Kungl. Maj:t meddela föreskrifter rörande inköp och användning av råämnen vid brännvinstillverkningen. Med tillämpning härav hade Kungl. Maj:t bemyndigat statens potatismjölsnämnd att ålägga tillverkare i potatisbränneri att verkställa inköp av potatis från odlare, som icke vore ägare av, delägare i eller eljest ekonomiskt intresserade i potatisbränneri eller stärkelsefabrik. Under tillverkningsåret 1936—1937 hade, med undantag beträffande vin- och spritcentralen tillhörigt bränneri, den vid brännerierna inköpta myckenheten potatis utgjort 463,653 hl, motsvarande 33.55 procent av hela den redovisade potatisavverkningen vid brännerierna. Det pris brännvinstillverkare hade att erlagga för inköpt potatis bestämdes av Kungl. Maj:t.

Stärkelsefabrikationen i vårt land vore likaledes i huvudsak förlagd till de tre sydligaste länen. Antalet stärkelsefabriker i riket utgjorde 133. Av dessa vore 64 belägna i Blekinge län, 56 i Kristianstads län och 5 i Malmöhus län. Under tillverkningsåret 1936—1937 hade i stärkelsefabrikationen förbrukats vid fabrikena i Blekinge län 638,833 hl, i Kristianstads län 590,254 hl och i Malmöhus län 44,463 hl potatis eller för samtliga ifrågavarande län 1,273,550 hl och för riket 1,315,581 hl. Med då gällande potatispris av 14 öre per hl och stärkelseprocent under tiden $\frac{1}{10}$ — $\frac{31}{12}$ 1936 och 14.5 öre under tiden $\frac{1}{1}$ — $\frac{30}{9}$ 1937 utgjorde värdet av den i stärkelsefabrikationen använda potatisen för riket i dess helhet 3.37 miljoner kronor. För tillverkningsåret 1937—1938 hade, enligt inhämtad uppgift från statens potatismjölsnämnd, såväl kvantitet som pris varit avsevärt högre än under närmast föregående år. Den i stärkelsefabrikationen använda mängden potatis hade sålunda under sistnämnda tillverkningsår utgjort 1,703,000 hl och priset under tiden $\frac{1}{10}$ — $\frac{31}{12}$ 1937 16.75 öre per hl och stärkelseprocent och under tiden $\frac{1}{1}$ — $\frac{30}{9}$ 1938 17.25 öre. Vid betänkandets avgivande utgjorde priset 18.5 öre per hl och stärkelseprocent. Vid angivande av potatisens totalvärde hade beräknats ett genomsnittligt stärkelseutbyte av 18 procent.

Potatisodlingen för fabriksändamål ägde betydelse för jordbruket å de sydsvenska sandområdena ej blott med hänsyn till den direkta avsättningen av råämnena utan därjämte genom de biprodukter, som vid brännvins- och stärkelsetillverkningen utvunnes. Särskilt genom dranken, som med sin höga

äggvitehalt visat sig utgöra ett synnerligen värdefullt fodermedel, hade det blivit möjligt att å ifrågavarande område, där odling av foderrotfrukter, betes- och vallväxter ofta ställde sig ogynnsam, hålla en avsevärt större nötkreatursstock än som eljest kunde ifrågakomma.

Efter sålunda lämnad orientering rörande de sydsvenska sandjordarnas förekomst, odlingsbetingelser och produktionsinriktning framställas i betänkandet förslag rörande försöksuppgifter för en till ifrågavarande sandjordsområden förlagd försöksgård. Därvid upplyses, att den försöksverksamhet, som hittills bedrivits å dessa områden och som stått under inseende av den statliga försöksledningen i huvudsak utgjorts av lokala gödslings- och sortförsök. Vidare erinras, att i förut åberopat år 1925 avgivet betänkande rörande anordnande i landet av fasta försöksgårdar angivits, att vid försöksgård å sandjord i Skåne i första hand borde utföras kulturförsök med på orten mest odlade växter, därav speciellt potatis, jämte bearbetningsförsök, mångåriga jämförande försök med stallgödsel och konstgödsel samt försök rörande stallgödselns förvaring och användning. Utredningsmannen anför vidare:

De försöksuppgifter som sålunda skisserats innehölle alltså för den avsedda försöksgårdsverksamheten aktuella problem. Det torde härvid bliva naturligt att, såsom även hushållningssällskapet i Kristianstads län samt lantbrukshögskolans lärarråd framhållit, spörsmål, som berörde odlingen av mat- och fabrikspotatis, gjordes till föremål för särskilt intresse. Härvid borde upptagas till undersökning frågor om sortval och om jordmånens och gödslingens betydelse för potatisens egenskaper såsom kväve- och stärkelsehalt, resistens mot sjukdomar m. m. Sortförsöken borde ej inskränkas till prövning av befintliga sorter. I viss utsträckning borde de särskilda betingelser för potatisförsök den avsedda försöksgården torde erbjuda utnyttjas för sortförädling, därvid samarbete borde eftersträvas med statsunderstödd förädlingsverksamhet.

På grund av sandjordarnas genomsläppliga karaktär föreläge mångenstädes å dessa jordar svårighet att erhålla tillfredsställande vallbestånd. Högt belägna sådana jordar, som ej underlagrades av morän eller lera, lämpade sig ej för vanliga vallväxter. Med hänsyn därtill vore det av vikt att för sådana jordar, i den mån de överhuvud taget kunde göras odlingsbara, undersöka vilka vallväxter, som ägde sådant rotsystem och i övrigt sådana särskilda egenskaper att de med fördel kunna framdrivas å dessa jordar. Även härvid borde samarbete åvägbringas med statsunderstödd förädlingsverksamhet. Med hänsyn till de betydande arealer, som av anförd anledning närmade sig gränsen för sterilitet, kunde ifrågavarande spörsmål anses äga stor betydelse. I syfte att så långt möjligt erhålla en lönande odling på dylika torra sandjordar borde parallellt med jordbruksförsöken samarbete sökas med företrädesvis statens skogsförsöksanstalt till utrönande av olika sådana jordars större lämplighet för växtodling eller för skogsbruk.

Då bevattningsfrågor städse vore av största intresse för jordar som de ifrågavarande, borde sådana frågor ingå i försöksuppgifterna. Härvid borde, bland annat, uppmärksamheten riktas på möjligheten av undersökningar rörande åtgärder för förändringar i grundvattenytans läge i förhållande till markytan.

De sydsvenska sandjordarna vore mångenstädes flygbenägna. Svår ska-

degörelse kunde härigenom åstadkommas dels å den uppkomna växtligheten, i synnerhet å de unga betplantorna, dels genom försämring av jordmånen å vissa åkerjor. En försöksverksamhet, som avsåge att motverka vindens skadegörelser å sandområdena särskilt genom *flygsanden*, torde kunna få stor betydelse för jordbrukets lönsamhet i trakter med lätta jor. av angiven karaktär.

I anslutning till ett av lantbrukshögskolans lärarråd framställt förslag att *tobaksodlingen* borde göras till föremål för försök anför utredningsmannen följande.

Enligt gällande förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket tillkomme rättigheten att här i landet tillverka eller låta tillverka tobaksvaror uteslutande staten. Däremot omfattade monopolet principiellt icke odlingen av tobak och ej heller handeln därmed. Men då enligt anförda förordning tobaksodlare icke ägde att inom riket försälja av honom skördad tobak till annan än tobaksmonopolets utöfver, medförde tillverkningsmonopolet en väsentlig inskränkning i odlarens frihet att förfoga över skörden. För vinnande av erforderlig kontroll över tobaksodlingen vore bestämt att den, som ville odla tobak för annat ändamål än till prydnad, skulle hava att varje år inom viss tid till kontrollstyrelsen eller dess ombud i orten ingiva anmälan om storlek och belägenhet av varje särskild för tobaksodling avsedd jordlott. Prissättning å råtobak skedde årligen genom därtill förordnade prisenämnder, var och en bestående av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande och fyra ledamöter, bland vilka två företrädde tobaksodlarnas intressen och två utsåges av monopolets utöfver.

Vid olika tillfällen hade frågor uppstått om åtgärder för bättre tillgodoseende av tobaksodlingen i vårt land. Sålunda hade i en år 1932 inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 394, yrkats åtgärder för att, bland annat, aktiebolaget svenska tobaksmonopolet måtte i sina tillverkningar i största möjliga utsträckning gynna inhemsk produktion. Nämnda aktiebolags styrelse hade i skrivelse till andra kammarens femte tillfälliga utskott, till vilket motionen blivit hänvisad, anför, att aktiebolaget tidigare genom försöksodlingar och experiment i samband med vetenskapsmän på området sökt uppmuntra till en mera rationell odling och till ett höjande av den svenska tobakens kvalitet, samt att dessa försök kröntes med framgång, då det gällt att stegra skördeavkastningen per odlad areal. Styrelsen hade dock ansett sig böra understryka att det icke finge förbises, att den svenska tobaken icke hade de egenskaper att den, i större omfattning än som ägde rum, under normala förhållande kunde ersätta utländsk tobak. Det ville enligt styrelsens mening förefalla som om de klimatiska förhållandena och jordmånen i riket medförde, att den svenska tobaken icke kunde få någon större betydelse för framställningen av andra tobaksvaror än snus. Härjämte hade styrelsen framhållit, att tobaksmonopolet vid sin tillverkning måste tillse, att densamma rättade sig efter den konsumerande allmänhetens smakriktning. Slutligen förklarade styrelsen att, därest det visade sig möjligt att vid fabrikationen framställa varor, däri svensk tobak inginge av sådan kvalitet att det kunde föreligga rimlig utsikt för att de skulle bliva föremål för efterfrågan, tobaksmonopolet vore berett att utsläppa sådana tillverkningar i marknaden.

Riksdagen beslöt i anledning av berörda motion hos Kungl. Maj:t hemställa om framhållande för tobaksmonopolet av angelägenheten att svenska råvaror i största möjliga ökade utsträckning komme till användning. I enlighet härmed förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 8 juli 1932 att vad riksdagen anför, skulle meddelas bolaget för kännedom och beaktande.

Ytterligare erinrar utredningsmannen, att Blekinge läns hushållningssällskap i skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 december 1932 hemställt, att åtgärder måtte vidtagas i syfte att skapa förutsättningar för en betydligt ökad tobaksodling i vårt land. Hushållningssällskapet hade i skrivelsen anfört, bland annat, följande.

Det måste betraktas som från nationalekonomisk synpunkt förkastligt, att trots det att en stor del av tobakssorterna i fråga säkerligen lika väl skulle kunna tillverkas inom landet, den inhemska odlingen vore försvinnande liten samt som en följd därav importen av utländsk tobak synnerligen betydande. Detta vore desto mera att beklaga, som tobaksplantan hörde till en av våra mest arbetskrävande grödor och en ökad tobaksodling således skulle kunna bereda arbete åt många nu arbetslösa.

Det vore visserligen sant, att man ännu ej visste, om här i landet kunde frambringas mera förstklassiga tobaksvaror, men ingen anledning funnes antaga, att icke en försöks- och förädlingsverksamhet av samma art som den, vilken vore ordnad i Tyskland, skulle framvisa synnerligen goda resultat.

Kungl. Maj:t har enligt beslut den 1 september 1933 överlämnat hushållningssällskapets skrivelse jämte avskrifter av däröver inhämtade yttranden från lantbruksstyrelsen och kontrollstyrelsen till styrelsen för aktiebolaget svenska tobaksmonopolet för det beaktande, vartill den kunde giva anledning.

Till belysande av tobaksodlingens i riket omfattning och betydelse har utredningsmannen lämnat följande ur officiell statistik rörande accispliktiga näringar hämtade uppgifter rörande tidsperioden 1915—1937:

År	Antal odlare	Odlingens storlek			Summa skörd		Medelskörd per hektar	
		hektar	ar	kvm	kg	kronor	kg	kronor
1915	2,267	423	83	48	878,254	—	2,072	—
1916	2,037	389	52	30	737,573	—	1,893	—
1917	1,487	282	77	34	673,156	—	2,380	—
1918	1,779	330	61	02	619,729	—	1,874	—
1919	1,605	324	5	15	771,851	—	2,382	—
1920	1,778	336	73	65	766,805	1,751,187	2,277	5,204
1921	1,946	379	80	65	651,053	1,280,475	1,714	3,371
1922	1,828	303	71	5	526,478	787,432	1,733	2,593
1923	1,770	340	49	25	681,689	879,569	2,002	2,583
1924	1,756	322	92	90	593,996	803,107	1,839	2,487
1925	1,753	330	58	40	785,202	1,104,677	2,375	3,342
1926	1,777	330	7	35	764,908	1,017,360	2,317	3,082
1927	1,776	305	40	30	558,559	714,894	1,829	2,341
1928	1,765	303	46	—	569,150	676,602	1,876	2,230
1929	1,717	305	98	25	556,346	711,568	1,818	2,326
1930	1,700	293	48	88	613,103	692,913	2,089	2,361
1931	1,654	276	30	42	436,093	479,590	1,578	1,736
1932	1,605	263	29	76	601,799	648,243	2,286	2,462
1933	1,760	282	39	45	514,766	551,223	1,929	1,952
1934	1,858	267	97	10	496,068	510,653	1,851	1,906
1935	1,829	268	83	70	583,823	559,019	2,172	2,079
1936	1,763	259	69	50	618,625	587,117	2,382	2,261
1937	1,686	251	74	50	454,170	515,323	1,804	2,047

Utredningsmannen anför vidare:

Av de lämnade uppgifterna framginge, att tobaksodlingens omfattning avsevärt minskat under den period, som omfattades av de anförda uppgifterna. Den år 1937 redovisade arealen vore c:a 40 procent lägre än 1915 års areal. Under de senare åren kunde dock den odlade arealen anses tämligen stationär, och den för de senaste två åren antecknade ytterligare nedgången i areal ännu få betraktas såsom tillfällig.

Den försöks- och förädlingsverksamhet på tobaksodlingens område som tidigare torde hava bedrivits genom svenska tobaksmonopolet hade för rätt lång tid sedan avstannat. Verksamheten ansågs ej hava kvalitativt sett lämnat gynnsamma resultat. Då medelskörden per hektar ej undergått någon markerad stegring enligt de statistiska uppgifterna för ovan antecknade period, syntes den av tobaksmonopolets styrelse angivna kvantitativa stegring i skörden, som ansetts kunna tillgodoräknas den genom tobaksmonopolet utförda försöksverksamheten, i varje fall ej hava erhållit betydelse för landets tobaksodling i dess helhet. Det vore emellertid uppenbart att vid en odling som den ifrågavarande ökning i kvantitet stundom kunde vinnas på bekostnad av kvaliteten och att sålunda en exempelvis genom viss gödsling åstadkommen stegring i hektarskörden kunde visa sig mindre önskvärd.

Utredningen hade velat tämligen utförligt redogöra för tobaksodlingens läge i allmänhet i samband med uppställandet av frågan, huruvida denna odlings problem borde ingå bland försöksgårdens uppgifter eller icke. Det kunde tänkas att den försöksverksamhet, som här avsågs vore av en så speciell art och så nära förbunden med problem, som berörde skördens behandling för erhållande av bästa möjliga vara, att såväl odlingsförsöken som försök avseende skördens behandling borde handhavas av samma ledning. Tobaksmonopolet torde för närvarande nedlägga ett betydande intresse för lösningen av behandlingstekniska spörsmål. En botanisk och agronomisk försöksverksamhet syntes tobaksmonopolet dock icke för närvarande vara berett att utöva. Det torde ock ur många synpunkter vara fördelaktigt att den försöksverksamhet, som kunde erfordras för tobaksodlingen, bedreves med anlitande av de resurser, som stode till buds för den statliga försöksverksamheten och att de samlade erfarenheterna av sådan verksamhets metoder komme ifrågavarande odlingsförsök tillgodo. Utredningen ville alltså förorda att även tobaksodlingens problem och särskilt dithörande kvalitetsfrågor upptoges bland försöksgårdens uppgifter. Härvid förutsattes ett nära samarbete mellan försöksledningen och tobaksmonopolet samt vid behov även mellan försöksledningen och statsunderstödd förädlingsverksamhet.

I betänkandet diskuteras vidare huruvida jämte växtodlingsförsök böra vid den avsedda försöksgården i viss utsträckning upptagas *husdjursförsök*, särskilt svinförsök. Utredningsmannen erinrar i anslutning härtill, att ledningen av den statliga försöksverksamheten i avseende å husdjurens utfodring och skötsel från och med den 1 januari 1939 handhaves av den lantbrukshögskolan underställda statens husdjursförsöksanstalt och att i denna anstalts huvuduppgifter ingår försöksverksamhet med svin. Han anför ytterligare.

I samband med den av 1936 års riksdag för husdjursförsökens vidkommande beslutade omorganisation av försöksverksamheten reglerades ej avkastningskontrollen inom svinaveln. Det fastslogs sålunda ej till vilken institution denna kontrollverksamhet skulle för framtiden knytas. Något prin-

cipbeslut i denna fråga föreläge ej heller nu. Emellertid hade, för upprätthållande av ifrågavarande avkastningskontroll, beviljats särskilda anslag å riksstaten för tiden före omorganisationens genomförande till centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet och från och med den 1 januari 1939 till lantbrukshögskolan. Anslaget utginge för tiden $\frac{1}{1} - \frac{30}{6}$ 1939 med 16,000 kronor, därav 3,500 kronor avsåge avlöningar och omkostnader vid husdjursförsöksanstalten, 6,500 kronor för kontrollverksamheten vid Åstorp's försöksstation i Kristianstads län samt 6,000 kronor för motsvarande verksamhet vid Hallsbergs försöksstation i Örebro län. Verksamheten bedreves vid båda stationerna i förhyrda stallokaler. Stallutrymmet vid Åstorp's försöksgård utgjordes av 40 försöksboxar och vid Hallsberg av 30. Sammanlagda kapaciteten vid de statliga kontrollstationerna motsvarade alltså 70 boxar. Härvid finge emellertid anmärkas, att föreningen skånska andelsslakterier inrättat en försöksstation vid Kävlinge i Malmöhus län med ett utrymme av 64 boxar. Här kunde dock endast leverantörer till något av föreningens slakterier få tillgång till kontrollanordningarna. Enligt vad utredningen inhämtat följdes på nämnda tre försöksstationer numera samma foderplaner och samma regler för kontrollarbetets genomförande. Resultaten från dessa stationer ansåges därför nu fullt jämförbara.

Det av Kristianstads läns hushållningssällskap i dess framställning om inrättande av försöksgård framförda förslaget att vid försöksgården jämväl borde förekomma försök på svinskötselns område hade tidigare berörts i det av 1931 års utredningsmän framlagda betänkandet. Nämnda utredningsmän anförde att såsom en speciell uppgift för försöksgård i Kristianstads län kunde ifrågakomma en del utfodringsförsök, bland annat för att utvärdera det ekonomiska värdet av den såsom biprodukt vid brännvinstillverkningen uppkommande dranken.

Utredningsmannen upplyser vidare, att vid sammanträden med hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Kristianstads, Malmöhus och Blekinge län under sommaren 1938 fråga om behovet av svinförsök förevarit.

Förvaltningsutskottet i Malmöhus län hade därvid uttalat, att enligt utskottets mening svinstamkontroll icke borde sammanföras med försök beträffande växtodling och utfodring. Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Blekinge län hade ej velat intaga någon mera deciderad ståndpunkt till föreliggande fråga. Inom förvaltningsutskottet i Kristianstads läns hushållningssällskap hade framhållits, att försöksstationen i Åstorp, ehuru belägen inom Kristianstads län, dock mottoge ett ringa material från länet. En kontrollstation i trakten av Kristianstad hade ansetts erforderlig och av förvaltningsutskottet syntes böra anordnas i samband med den ifrågasatta försöksgården. Härigenom och vid samtal med ledningen av slakteriföreningsintressena i orten hade utredningsmannen funnit, att den försöksverksamhet på svinskötselns område, som i första hand åsyftades, utgjordes av en till trakten av Kristianstad förlagd avkastningskontroll. Uttryck hade även givits åt den meningen, att jämsides med avkastningskontrollen även gödförsök borde upptagas vid försöksgården.

Med vitsordande av den stora vikt svinskötseln i Kristianstadstrakten öger och av de betydelsefulla resultat avkastningskontrollen lämnat vid prövningen av svinstammarnas produktiva egenskaper finner utredningsmannen det naturligt, att ortens behov i berörda hänseende bliva tillbörligen tillgodosedda. Härvid har uppställt sig frågan, huruvida nu borde utredas lämpli-

gaste sättet för fyllande av nämnda behov eller huruvida sådan utredning lämpligen borde verkställas i annat sammanhang.

Utredningsmannen hade tagit del av en av svenska svinavelsföreningens styrelse till Kungl. Maj:t i augusti 1938 inkommen framställning om åtgärders vidtagande för erforderlig utvidgning av den statliga svinstamkontrollen. I en vid framställningen fogad expertutredning hade uttalats, att en utvidgning av den statliga kontrollverksamhetens försöksutrymme från 70 till 200 boxar kunde anses lämplig. För att erhålla relativt låga driftkostnader hade föreslagits, att de avsedda 200 boxarna borde fördelas på två stationer, var och en med 100 boxar. Det hade beräknats att en assistent med förstärkt handräkningspersonal skulle kunna handhåva kontrollen vid en station av angiven storleksordning. Ur försökssynpunkt skulle en sådan anordning erbjuda den fördelen att de felkällor i försöksresultaten, som härledde av olikheter i bedömning och djurhållning vid olika stationer, inskränktes. Förslag hade ej framställts om platser för försöksstationernas förläggning.

Det har ej synts utredningsmannen utan vidare klart, att allenast drift-ekonomiska och bedömningstekniska fördelar böra vara avgörande för frågan om kontrollutrymmenas fördelning. Enligt hans mening kunna olägenheter ur transportsynpunkt tala emot en alltför stark koncentrerings av försöksanordningarna, varjämte uttalas att intresset för svinskötseln inom en trakt får anses gynnsamt påverkas av försöksstationens belägenhet inom produktionsområdet. Ehuru sålunda skäl kunnat anföras för förläggning till Kristianstadstrakten av svinförsöksverksamhet särskilt i form av svinstamkontroll, har utredningsmannen, då frågorna om en definitiv organisation av svinstamkontrollen och om en utvidgning av denna kontrollverksamhet kräva särskild omprövning, ansett det böra ankomma på en blivande utredning att i ett större sammanhang upptaga ämnet om anordnande av svinförsök i nämnda trakt. Skulle därvid befinnas lämpligt att i Kristianstadstrakten anordna svinförsök genom statlig verksamhet, synas enligt utredningsmannens förmenande vissa organisatoriska och ekonomiska fördelar kunna uppnås genom en förläggning även av dessa försök till blivande försöksgård för växtodling i denna trakt.

Mot de av utredningsmannen och de sakkunniga för försöksgårdsverksamheten framställda försökssuppgifterna hava icke framställts några invändningar såvitt angår växtodlingen. Här må emellertid omnämnas att *Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* velat framhålla, att betingelserna för odling av humle, lin, sötlupin och sojabönor på ifrågasvarande jordar borde undersökas. Vidare må anföras vissa uttalanden av styrelsen för aktiebolaget svenska tobaksmonopolet samt av tobaksodlareföreningen rörande ifrågasatta försök med tobak.

Tobaksmonopolets styrelse anför bland annat följande.

Ehuru tobaksmonopolet för sin del gärna skulle se, att den inhemska tobaken i större utsträckning kunde komma till användning inom fabrikationen, ansåge sig styrelsen icke böra underlåta framhålla, att den svenska tobaken, sannolikt främst på grund av jordmån och klimatiska förhållanden, icke visat sig besitta sådana egenskaper, att den kunde anses lämpad såsom

ersättning för utländsk råtabak i någon nämnvärd större omfattning, än som hittills skett.

Tobaksmonopolet hade emellertid intet att erinra emot att den föreslagna försöksgården på sitt program finge upptaga försöksodling av tobak i begränsad omfattning men, liksom utredningen, förutsatte styrelsen därvid, att försöksledningen nära samarbetade med tobaksmonopolet och beträffande behandlingen av den skördade tobaken följde de riktlinjer, som tobaksmonopolet kunde komma att anvisa.

Tobaksodlareföreningen uttalar, att den svenska tobaksodlingen står på samma ståndpunkt som vid seklets början beträffande sortval och odlings-teknik samt att det är synnerligen angeläget, att försöksverksamhet på detta område igångsättes.

Beträffande de i betänkandet berörda försöken på svinskötselns område hava särskilda uttalanden gjorts av lantbruksstyrelsen och Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Ur dessa yttranden må återgivas följande.

Lantbruksstyrelsen ansluter sig till utredningsmannens mening att det hör ankomma på en blivande utredning att i ett större sammanhang upptaga ämnet om anordnande av svinförsök i här ifrågavarande trakt och framhåller, att styrelsen i utlåtande över en av svenska svinavelsföreningens styrelse gjord framställning om vidtagande av åtgärder för erforderlig utvidgning av den statliga svinstamkontrollen anför, bland annat, att det stallutrymme, som för närvarande stode till förfogande för dylik kontroll, under alla omständigheter finge anses för litet för att möta de krav som numera borde ställas på svinstamkontrollens organisation.

En utvidgning av stallutrymmet i viss angiven omfattning vore därför nödvändig. Emellertid torde beslut om sådan utvidgning förutsätta en närmare utredning, varav borde framgå, dels huru stort stallutrymme, som kunde anses behöfligt för kontrollen, dels ock lämpligaste organisation och förläggning av sådan kontroll. *Lantbruksstyrelsen* hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om verkställande av dylik utredning.

Lantbruksstyrelsen funne vidare angeläget framhålla, att den sålunda av styrelsen föreslagna utredningen i fråga om svinstamkontrollen givetvis till behandling borde upptaga jämväl sådana frågor rörande annan statlig försöksverksamhet på svinskötselns område, som kunde anses äga samband med den statliga svinstamkontrollen. Sålunda torde, bland annat, lämpligheten och möjligheten av ett organisatoriskt samordnande av vissa utfodringförsök angående svin med svinstamkontrollen böra utredas i här avsett sammanhang.

Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott erinrar, att utskottet vid tidigare framställningar i ämnet framhållit såsom synnerligen betydelsefullt att vid försöksgården anställdes försök på svinskötselns område, och hemställer, att, därest frågan om sådan försöksverksamhet göres till föremål för särskild utredning, denna utredning måtte så påskyndas att verksamheten redan från början må kunna ingå i försöksgårdens uppgifter.

Mot den av utredningsmannen föreslagna planen för försöksverksamheten å sandjord har jag i huvudsak icke någon erinran. Det ligger i verksam-

*Departements-
chefen.*

hetens natur att nya försöksuppgifter på växtodlingens område skola upptagas allt eftersom de anmäla sig och finnas vara av betydelse samt att sålunda de uppgifter, som i utredningen angivits, kunna komma att utökas, då behov därav av försöksverksamhetens ledning prövats föreligga och erforderliga resurser för försökens utförande finnas tillgängliga. Det tillkommer givetvis försöksverksamhetens ledning att i avseende å denna verksamhet lämna alla erforderliga anvisningar.

I likhet med utredningsmannen och i överensstämmelse med lantbruksstyrelsens mening finner jag frågan om anordnande av svinförsök vid försöksgården böra avgöras först i samband med överväganden angående behovet av förändrade anordningar för avkastningsbedömning rörande avelssvin.

3. Försöksverksamhetens förläggning samt grunder för köp av försöksgård.

I det tidigare omnämnda år 1925 avgivna kommittébetänkandet angående inrättande av fasta försöksgårdar har, enligt vad utredningsmannen erinrar, omnämnts att kommitterade undersökt åtskilliga kronoegendomar och även vissa enskilda egendomar i syfte att föreslå inrättande av försöksgård å därtill passande egendom, men att samtliga de undersökta egendomarna av olika skäl befunnits olämpliga. Vidare erinras att de år 1931 förordnade utredningsmännen för avgivande av förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område föreslagit inrättande av försöksgård för växtodling å sandjord vid kronoegendomen Norra Åsum nr 3 och 22 i Norra Åsums socken, belägen 6 kilometer från Kristianstad. Utredningsmannen anför vidare.

Enligt verkställd undersökning utgjordes jordarterna å sistnämnda egendom i huvudsak av grus, sand, mellansand, moig mellansand, grovmo och finmo. Av dessa jordarter ansåges sanden med dess jämförelsevis höga och torra läge utgöra den sämsta åkerjorden å egendomen. Även grusjorden och mellansanden hade i stort sett angivits såsom ganska torra och magra jordar. De hade av utredningsmännen betecknats såsom sämre potatisjordar. Å andra sidan vore den moiga mellansanden, grovmon och finmon å egendomen genom jordarnas kalkrikedom, deras goda vattenhållande förmåga och matjordslagrets i allmänhet rätt betydande mäktighet alltför bördiga för att representera de mest typiska potatisjordarna inom sydsvenska mellanbygden. Med hänsyn till angivna omständigheter hade den av 1931 års utredningsmän anlitade jordartsexperten ej funnit Norra Åsums kronoegendom ur jordartssynpunkt lämplig såsom försöksgård. Nämnda utredningsmän, som ansett denna egendom mindre olämplig än andra undersökta egendomar, hade anvisat densamma såsom försöksgård, men därvid framhållit, att, därest något annat lämpligare förslag skulle framkomma, innan inrättande av försöksgård bleve aktuellt, sådant förslag borde prövas.

Vid nu företagen utredning hade de invändningar, som tidigare anförts mot egendomens lämplighet som försöksgård ansetts äga den styrka att åtgärder för egendomens apterande till försöksgård redan med hänsyn därtill ansetts icke böra ifrågakomma. Härtill komme att löpande arrendeperiod i avseende å egendomen utginge först med år 1951, varför en förändrad disposition av densamma givetvis skulle kräva särskilt avtal med arrendatorn.

I betänkandet uppräknas kronoegendomar, som gjorts till föremål för studier rörande deras lämplighet för försöksändamål, varjämte angives att åtskilliga enskilda egendomar undersökts. Utförliga beskrivningar lämnas rörande vissa av de undersökta egendomarna, varjämte betänkandet åtföljts av särskilda av anlitad jordartsexpert, statsgeologen G. Ekström, rörande verkställda jordartsundersökningar upprättade promemorior med tillhörande kartor. Särskilt må nämnas att de på mindre avstånd än en mil från Kristianstad belägna och varandra angränsande kronoegendomarna Öllsjö och Ängamöllan noga undersökts, men att ej ens genom anlitande av båda dessa egendomar tillräckligt jämna fält, lämpliga för försök kunnat erhållas i sådan utsträckning som ansetts nödvändig för en försöksgårds behov.

Av egendomar i Kristianstads län, som stått att erhålla för ifrågavarande ändamål, har allenast en ansetts fullt lämplig, nämligen den O. Månsson tillhöriga Mosslanda gård i Köpinge socken av Gärds härad, utgörande enligt jordregister och lagfartsbok 1 ¹¹⁹/₅₁₂ mtl Ugerup 6¹, 7¹, 8¹, 9¹ och 10² samt innehållande enligt jordregistret en areal av 83.2533 hektar. Denna egendom är belägen 10 kilometer söderut från Kristianstad. Ägora ligga å ömse sidor om landsvägen Ljungby—Vä, enligt uppgift i betänkandet väl samlade omkring gårdsbebyggelsen. Ur beskrivningen av denna egendom må återgivas följande.

Ur jordartssynpunkt bestode egendomen av följande olika markområden, till arealerna uttryckta i ungefärliga och avrundade tal:

Mullfri — mullfattig sand.....	4	hektar
Mullfattig sand	15	»
Mullhaltig »	48	»
Mullrik »	3	»
Mullfattig — mullhaltig moränsand	11	»
Sandig mulljord	3	»

Mullrik-mullfattig sand eller den minst bördiga sandjorden på gården förekomme på den mot sydväst utskjutande delen av egendomen. Skördeavkastningen hade uppgivits utgöra för råg 800 å 1,000 kg och för potatis 150 å 160 hl per hektar. Vegetationen lede i allmänhet starkt av torka. Vårsäd kunde här ej odlas.

Mullfattig sandjord förekomme dels i sydvästra, dels i norra delen av egendomen. Även här lede vegetationen i regel av torka. Skörderesultatet uppgåves till 1,200 å 1,400 kg råg och 240 hl potatis.

Mullhaltig sandjord med en mullhalt av 2.5—6 % utgjorde den större delen av egendomens jord. Den torde kunna karakteriseras såsom en sandmylla i ganska fuktigt läge på bra botten. Här underlagrades sanden i allmänhet av moränen på c:a 1 meters djup under markytan, och grundvattenytan låge på denna nivå. Jorden finge anses vara synnerligen lämplig för potatisodling och vore även mycket representativ för södra Sveriges potatisjordar. Rågens avkastning beräknades i allmänhet uppgå till 2,000 å 2,200 kg, och potatis-skördarna varierade mellan 300 och 350 hl pr hektar. Tidigare vore ganska avsevärda delar av ifrågavarande område mer eller mindre vattensjuka, men sedan stora avloppsdiken tagits upp omkring år 1905 och en del annan dikning utförts, låge grundvattenytan på ett fördelaktigt djup under markytan. Rördiken funnes på flera ställen, men någon täckdikensplan föreläge ej.

Den *mullrika sandjorden* vore lokaliserad till östra delen av egendomen. Här ginge den kalkhaltiga sanden delvis ända upp i matjordslagret.

För *samtliga sandjordsområden* å egendomen gällde att sanden med hänsyn till kornstorleken vore föga varierande. Frånsett ett bälte av 100 à 200 meters bredd i västra delen av egendomen, där sanden vore något grövre, utgjordes jorden i allmänhet av mellansand och moig mellansand. Jordmånen vore av podsoltyp med rostfärgning av sanden från alvens övre del med till 40 à 60 cm under markytan. Med undantag beträffande den mullrika sandjorden framträdde jordens kalkhalt i allmänhet endast i alven och där från ett djup av 50—90 cm under markytan.

I norra delen av egendomen syntes sandjorden vara ej obetydligt exponerad för vinden och därför rätt flygbenägen. Inom stora områden i övrigt torde sanden vara väl skyddad.

Samtliga sandjordsfält å egendomen vore plana och till sin sammansättning jämna.

Moränsanden förekomme i nordvästra delen av egendomen å ett i förhållande till den övriga delen högre beläget område. Å sydöstra spetsen av detta område hade gårdsbyggnaderna uppförts. Moränsand förefunnnes på ytterligare några smärre områden å södra och sydöstra delarna av egendomen. Moränen vore av den kalkhaltiga urbergsmoränens typ. Kalkgränsen i markprofilen låge beträffande dessa områden i allmänhet 0.5 à 1 m under markytan.

Moränen ansåges vara den bördigaste och säkraste jorden på egendomen och på grund av jordens fasta konsistens och grundens större vattenhållande förmåga lämplig för flertalet kulturväxter. Enär området under senglacial tid legat under havets yta vore moränen i ytan ofta omsvallad och frisköljd från finare partiklar, men på många ställen ginge den finsandiga moränen ända upp till ytan. Härigenom erhöles matjorden på grund av mohalten en mera klibbig konsistens. Sådan åkerjord benämndes stundom sandmylla eller kampermylla på lerig grusbotten. Potatisskörden här ansåges i regel utgöra 400 hl, rågskörden 2,800 kg per hektar.

Den *sandiga mulljorden* vore belägen i östra kanten av egendomen längs en där flytande bäck. Jorden bestode av starkt sandkörd lövkärrtorv. Torvlagret underlagrades på 0.5 m under markytan av kalkhaltig sand. På torvjorden nådde potatis god utveckling, men stärkelsehalten bleve relativt låg. Även säd utvecklades väl, men liggsäd uppkomme ofta på grund av jordens höga kvävehalt. Gräsväxten på området vore god.

Vid utförda undersökningar av ett 40-tal insamlade matjordsprov hade det visat sig, att markreaktionen å egendomen varierade från svagt sur-neutral-alkalisk med pH-värden i allmänhet liggande mellan 6.6 och 8.0. Markreaktionen vore sålunda ganska växlande. Vid upprättandet av en reaktionskarta över egendomen, sedan ett tillräckligt antal jordprov insamlats, torde man dock kunna särskilja större, ensartade områden även ur markreaktionssynpunkt. Markreaktionen vore ganska hög särskilt i jämförelse med sandjordarna i Malmöhus och Blekinge län. Någon gård med lägre kalkhalt torde dock med all sannolikhet ej kunna påräknas å Kristianstadssläätten med dess kritberggrund.

Med avseende å fosfathalten syntes jorden å egendomen vara måttligt fosfathållande — något mera fosfatrik. Fosfatundersökningar hade utförts enligt laktatmetoden. Därvid framkomna laktattal låge i allmänhet mellan 4 och 10.

Följande *sammanfattande synpunkter* rörande egendomens lämplighet såsom försöksgård lämnas i betänkandet:

Av den lämnade beskrivningen framginge, att de för södra Sveriges särskilt för potatisodling viktigaste sandjordstyperna i plana och jämna samt för försök tillräckliga fält förekomme å egendomen. För vegetationsförsök å högt belägen starkt mullfattig sandjord finnes tjänlig mark särskilt inom den sydvästra delen av egendomen. Å de norra områdena kunde försöksåtgärder mot vindens skadegörelse genom flygsand prövas. Även ur agronomisk-hydrateknisk synpunkt kunde försök å egendomen komma till utförande. Genom redan vidtagna åtgärder syntes dräneringsförsök ej kunna komma ifråga. Däremot torde egendomen erbjuda förutsättningar för bevattningsförsök, vilka för jordar av här ifrågavarande beskaffenhet vore av vida större betydelse än dräneringsförsök, då sandjordarna på grund av markens genomsläpplighet i allmänhet ej krävde dränering. Anvisningar angående metoderna för bevattningsförsökens utförande låge givetvis utom ramen för denna utredning. Där finge dock omnämnas, att befintliga stora avloppsdiken i egendomens östra del möjliggjorde höjande av grundvattnen genom uppdämning inom delar av sandområdet.

Å egendomen saknades den kalkrika moiga mellansanden och grovmon, som i betänkandet beskrivits såsom karakteristiska jordslag för den av 1931 års utredningsmän såsom försöksgård provisoriskt föreslagna Norra Åsum. Å sådan jord odlades med fördel sockerbetor och vete. Enligt utredningens mening borde försök i viss utsträckning ske även å denna högt avkastande sandjordstyp. Då dess utbredningsområde i huvudsak inskränkte sig till Helgeåområdet söder om Kristianstad och ett stycke ytterligare söder ut, kunde förefintlighet av sådan jordtyp å egendomen ej få anses utgöra ett villkor för dennas lämplighet som försöksgård. Svårigheter kunde ej beräknas möta emot försök å denna jordtyp, då tillgång till lämpliga försöksfält kunde beredas i försöksgårdens närhet.

Undersökningar hava jämväl företagits rörande lämpliga platser för fasta försöksfält, avsedda att sortera under en till Kristianstads län förlagd försöksgård. Beträffande gjorda iakttagelser å sådana platser har utredningsmannen i huvudsak hänvisat till betänkandet bilagda promemorior av statsgeologen Ekström. En av de i angivet syfte undersökta egendomarna, som ansetts typisk för de sämsta odlade sandjordarna, har i betänkandet närmare berörts, nämligen Sövde ecklesiastika löneboställe. Härom anföres i huvudsak följande.

Sövde boställe innehölle omkring 61 hektar, därav 28 hektar åker och återstoden betesmark, vilken tidigare uppgåves hava varit odlad. Egendomen gränsade i söder till Sövdesjön och i väster till Klingvallsån. Fälten vore i allmänhet plana och jämna.

Tre jordslag förekomme å egendomen, nämligen mullhaltig (delvis mullrik) sandjord, mullfattig och stenig grusjord samt torvjord.

Grusjorden, 6 å 10 hektar, vore den bäst avkastande jorden på egendomen. Den bildade en hög backe, liggande söder om gårdsbebyggelsen 17 meter över Sövdesjön. Backen utgjorde en mäktig isälvsavlagring, som vilade på issjölera. Kalkhaltig finmo med lerskikt ginge i dagen i nedre delen av backslutningen. Denna grusjord ägde sannolikt genom stark steninblandning större vattenhållande förmåga än egendomens övriga jord.

Torvmarken, som låge i nordöstra delen av egendomen, innehölle omkring 3 hektar, därav 0.5 hektar åker och återstoden betesmark eller torvgravar.

Sandjorden utgjorde den övervägande delen av arealen och syntes nästan uteslutande bestå av finare mellansand. Matjorden hade här i förhållande

till sandjordar i allmänhet en ganska hög mullhalt, för åkerjorden varierande mellan 4 och 8 procent. Den jämförelsevis höga mullinblandningen torde bero därpå, att området tidigare varit ganska sankt, vilket gynnat den naturliga vegetationen och medverkat till en kraftig humusbildning. Efter skedd sänkning av Sövdesjön, enligt uppgift vid två olika tillfällen med omkring en meter varje gång, hade de övre markskikten urlakats och humusämnen jämte en del kolloidalt järn transporterats ned och avsatts i alvens övre del (mellan 25 och 60 cm under markytan), varigenom uppkommit ett tämligen hårt lager av lös humus- eller järnhumusortsten, där sålunda sandkornen vore mer eller mindre starkt hopkittade av humus eller järn. Ett dylikt lager, som ofta benämndes ahlbildning, järngrus eller järnbotten, vore alltid ett tecken på sämre åkerjord, då därigenom, bland annat, växtrötternas nedträngande i marken försvårades eller omöjliggjordes. Markreaktionen vore vid dylika bildningar mycket sur. Här utförda undersökningar hade utvisat att pH-värdena låge mellan 4.0 och 5.0, angivande mycket stor surhetsgrad. Jorden vore genomgående fosfatfattig. Laktattalen syntes i allmänhet uppgå till 2 å 3 för såväl matjord som alv. Grundvattenytan å egendomen låge i allmänhet omkring 2 m under markytan.

Såsom förut omnämnts kunde denna egendom anses karakteristisk för de sämsta odlade sandjordarna i Malmöhus län, vilka utmärktes av ytterligt lågt växtnäringssinnehåll, mycket dålig vattenhushållning och flygbenägen jord. Det syntes av många kunna ifrågasättas, huruvida jord av sådan beskaffenhet som denna över huvud taget lämpade sig för försöksverksamhet. Enligt utredningens mening borde det emellertid vara angeläget, att försök anordnades till stöd även för sådana odlare, som bedreve sin näring under hård kamp med ogynnsamma naturförhållanden, även om en utveckling av dessa jordar till en relativt god avkastningsförmåga med nu befintliga hjälpmedel kunde synas svår att åstadkomma. De försöksuppgifter, som här skulle kunna ifrågakomma, torde närmast böra avse frågor om bevattning, skydd mot sandstormar, jordbearbetning för brytande av ortstensbildning, gödsling och kalkning, odling av lämpliga vallväxter och andra kulturväxter, jämförande växt- och skogsodling.

Av den lämnade redogörelsen över verkställda jordartsstudier har alltså framgått, att utredningsmannen funnit den i Köpings socken av Gärds härad belägna egendomen 1 119/512 mtl Ugerup 6¹, 7¹, 8¹, 9¹ och 10², benämnd Mosslanda, med hänsyn till bland annat läge, jordart och topografi samt storleken av förefintliga sandjordsområden erbjuda goda förutsättningar såsom försöksgård och att eljest, så vitt det kunnat utrönas, ej inom Kristianstads län stått att erhålla någon ur anförda synpunkter för försöksverksamhet lämplig egendom.

Beträffande Mosslanda gårds bebyggelse anför utredningsmannen, att å densamma finnas uppförda dels mangårdsbyggnad, 1 arbetarbo-stadsbyggnad, 1 annat mindre bostadshus, benämnt egnahemsbyggnaden, 1 ladugård, 1 stallbyggnad, 1 logbyggnad, 1 garage och 1 vedbod, samtliga tillhörande egendomen, dels ock ytterligare en Mosslanda bränneriförening u. p. a. tillhörande bränneribyggnad. Angående byggnadernas beskaffenhet innehåller betänkandet följande.

Mangårdsbyggnaden vore uppförd i en våning jämte delvis inredd vind, på grund av gråsten i stomme av 1-stens tegel under sadeltak, täckt med eternitplattor. Byggnaden vore 23 meter lång, 11 meter bred och 5 meter hög,

frånsett vinden, samt innehölle i bottenvåningen entré samt sju rum och kök, varjämte å vinden funnes inredda tre bostadsrum. Källare vore anordnad under hela byggnaden, inrymmande kombinerat källarkök samt tvätt- och bakstuga jämte förrådsutrymmen.

Arbetarbostadsbyggnaden vore uppförd i en våning på grund av gråsten med stomme av stolpresning med råtegefyllnad, under sadeltak, täckt med korrugerad plåt. Byggnaden vore 16 m lång, 7 m bred och 3 m hög, frånsett vind, samt innehölle 5 rum och 2 kök jämte entré och garderobsutrymmen.

Den s. k. *egnahemsbyggnaden* vore uppförd i en våning på grund av gråsten med stomme av resvirke med tegelutfyllnad, utvändigt klädd med $\frac{3}{4}$ '' bräder jämte ribb, under sadeltak, täckt med korrugerad plåt. Byggnaden vore 8 m lång och 7 m bred. Den innehölle 3 rum och 1 kök jämte vissa biutrymmen.

Beträffande dessa byggnaders närmare beskaffenhet hänvisades till särskild av biträdande länsarkitekten K. E. Carlman, Kristianstad, utförd beskrivning med tillhörande uppmättningsritningar i avseende å mangårdsbyggnaden samt arbetarbostadsbyggnaden. Av beskrivningen framginge, att mangårdsbyggnaden lämpligen kunde ombyggas och tjäna såsom huvudbyggnad för försöksgården, att egnahemsbyggnaden ägde ett visst bruksvärde, men att arbetarbostadsbyggnaden icke ansåges kunna med ekonomisk fördel ombyggas för tjänligt ändamål.

Ladugårdsbyggnaden mätte i längd 42.9 m, i bredd 11.6 m och hade en vägghöjd av 3.1 m. Väggarna vore på tre sidor av 1-stens flamtegel och på den fjärde av gråsten. Balklag av trä. Byggnaden vore inredd med ett långsgående foderbord av tegel för 52 klavbundna djur. Båspallarna vore av fältsten med kanter av tegel. Rännstenarna vore helt av tegel och gångarna delvis av tegel, delvis av betong. I ladugården funnes uppmurade och putsade i cementbruk kalvkättar för omkring 30 djur.

En del av ladugårdsbyggnaden vore avskild från kostallavdelningen medelst brandmur och inredd till magasin i tre våningar. Taket över denna del utgjordes av tegel. I övrigt vore byggnaden täckt med asbestolit. Potatiskällare vore inredd i magasinssavdelningen.

Vid ladugården funnes dranksluff av fogad sten med cementserad botten. Dranksluffen rymde omkring 450 m³. Sluffens tak utgjordes av gjutet valv av betong på järnvägsräls. Den vore försedd med tre anordningar för in-tappning. Dranken beforderades till ladugården genom en där anordnad pump.

Urinbrunn av sten med cementserad botten funnes även invid ladugården. Brunnens storlek vore 6 × 11 × 2 m.

Beträffande ladugårdsbyggnaden, som uppförts år 1911, hade anmärkts, att en av väggarna i någon mån varit föremål för sättning, att fönstertyorna vore väl knappa, att utvädringen skedde allenast genom små ventiler i väggarna, att båsplatserna, som beräknats till 90 cm för varje djur, vore för smala, att avloppen från rännstenarna ej vore täckta samt att golv, båspatser, boxar och rännstenar med hänsyn till material m. m. ej vore tillfredsställande.

Stallbyggnaden vore 42.9 m lång, 13.1 m bred och hade en vägghöjd av 3.4 m. Byggnaden vore uppförd av 1-stens gul flamtegel på undergrund av sten. Väggarna vore utvändigt gultmålade.

Stallet vore inrett med 10 spiltor och två fölboxar samt selkammare. Golvet utgjordes av fältsten. Krubborna vore av cement. Ventilationen i stallet skedde medelst mindre klaffventiler. Elektriska ledningar samt vattenledning funnes anordnade.

En del av stallbyggnaden vore inredd till magasin i två våningar. Utifrån anordnad hiss till dessa funnes. En annan del av byggnaden utgjordes av loge. Väggarna vore här av gråsten utom gavelspetsen som vore av tegel. Mot magasinet vore uppförd en brandmur. I logen vore inrett garage för traktor. Garaget vore försett med hyllor och skåp för verktyg.

Byggnaden vore ombyggd år 1932 och befunne sig i huvudsak i tillfredsställande skick. Virket i den till magasin inredda delen av byggnaden vore dock rätt maskstunget, varjämte gaveln å den till loge använda delen vore något vittrad genom brandskada.

Hela byggnaden vore täckt med röd asbestolit. Ventilation från skullen skedde genom eternithuvar på taket.

Logbyggnaden vore uppförd av trä på undergrund av betong, 57.5 m lång, 14 m bred och 7.6 m i vägghöjd. Den hade 2 st. dubbla genomkörslor. Takstolarna utgjordes av rundvirke. Väggarna bestode av 1" bräder med ribb. Hängrännor och stuprör vore av galvaniserad plåt. Takvinkeln inocken utgjorde ungefär 90°. Hiss av fabrikat Odin vore inmonterad i logen. Golvet bestode av betong, taket utgjordes av plåt. Byggnaden vore rödfärgad.

På ena långsidan funnes en vid logen tillbyggd vagnsport av trä, 21 meter lång. Gavlarna vore beklädda med 1" bräder och ribb på stolpar och reglar. Golvet utgjordes av betong, taket av plåt. Vid ena gaveln funnes fastbultad en kreatursvåg av Lindells fabrikat för en maximilast av 1,100 kg.

Byggnaden vore uppförd år 1933 och befunne sig i tillfredsställande skick. Dock hade anmärkts, att takkonstruktionen vore något, ehuru mindre märkbart, tryckt mot väster och något förhöjd mot öster.

Garaget vore uppmurat av 1-stens kalksandstegel i en längd av 10 m och en bredd av 7 m. Taket vore ett s. k. luttak, beklätt med slät plåt. I garaget funnes plats för 3 automobiler. Portarna till garaget utgjordes av enkla bräder med ramverk av plank. I garaget funnes ej anordningar för uppvärming. Byggnaden befunne sig i ett ganska tillfredsställande skick.

Vedboden vore uppbyggd av gråsten och försedd med luttak av plåt på underlag av spån. Byggnaden vore 12.5 m lång och 7 m bred. Den hade blott ringa värde.

Det har anmärkts, att särskilt svinhus saknas å egendomen och att hittills utrymme för svin beretts i ladugården.

Beträffande byggnadernas taxeringsvärde samt brandförsäkrings- och byggnadsvärden anför utredningsmannen följande.

Enligt utdrag av taxeringslängd för år 1938 vore ifrågavarande egendom Ugerup 6¹, 7¹, 8¹, 9¹ och 10², benämnd Mosslanda, taxerad till ett värde av 110,600 kronor, allt jordbruksvärde.

Egendomen tillhörande byggnader vore brandförsäkrade för sammanlagt 106,000 kronor. Vid värderingar genom av utredningsmannen anlitade byggnadssakkunniga, länsarkitekten Carlman i Kristianstad beträffande bostadsbyggnader och byggmästare K. O. Persson i Balsby beträffande ekonomibyggnaderna, hade bostadsbyggnaderna uppskattats äga ett sammanlagt värde av 21,000 kronor och ekonomibyggnaderna ett sammanlagt värde av 41,300 kronor samt sålunda samtliga byggnader härigenom värderats till 62,300 kronor.

Tillgängligt äganderättsbevis utvisar, att fastigheterna ägas av Ola Månsson, som erhållit lagfart å dem den 5 maj 1902.

Införskaffat gravationsbevis angiver att fastigheterna ej besväras av andra inteckningar än dem som däri meddelats:

1:o) 1883 den 26 november, § 160, för 21,300 kronor med ränta och kostnader enligt skuldebrev den 12 november 1883 av Per Hansson och Hanna Bengtsson till skånska hypoteksföreningen, vilken inteckning blivit den 29 september 1902, § 97, dödad för ett belopp av 1,300 kronor;

2:o) 1892 den 14 mars, § 95, för 12,000 kronor med $4\frac{1}{2}$ procent ränta enligt skuldebrev den 5 mars 1892 av Per Hansson och Hanna Bengtsdotter till Anna Persson eller order, vilken inteckning blivit den 7 september 1903, § 37, dödad för ett belopp av 5,000 kronor;

3:o) 1904 den 31 oktober, § 101, för 13,000 kronor med 6 procent ränta enligt skuldebrev den 25 oktober 1904 av Ola Månsson till innehavaren;

4:o) 1907 den 8 april, § 206, för 10,000 kronor med 6 procent ränta enligt skuldebrev den 15 december 1906 av Ola Månsson till innehavaren, vilken inteckning blivit den 3 januari 1934, § 21, dödad för ett kapitalbelopp av 2,700 kronor med ränta;

5:o) 1909 den 4 oktober, § 134, för 6,000 kronor med 6 procent ränta enligt skuldebrev den 30 september 1909 av Ola Månsson till innehavaren, vilken inteckning blivit den 15 juli 1910, § 568, satt att till förmånsrätten gälla efter inteckningen under mom. 6 här nedan och den 31 maj 1923, § 747, dödad såvitt den besvärade lägenheten Ugerup 6² om 0.5530 hektar, avsöndrad från $\frac{1}{4}$ mantal nr 6 Ugerup;

6:o) 1910 den 15 juli, § 565, för 50 års besittningsrätt till en lägenhet enligt avhandling den 9 juli 1910 av Ola Månsson till Mosslanda bränneriförening u. p. a.;

7:o) 1913 den 1 september, § 66, för 10,000 kronor med 6 procent ränta enligt skuldebrev den 18 augusti 1913 av O. Månsson till innehavaren, vilken inteckning blivit den 31 maj 1923, § 748, dödad såvitt den besvärade lägenheten Ugerup 6² om 0.5530 hektar, avsöndrad från $\frac{1}{4}$ mantal nr 6 Ugerup.

I öfrigt hade icke förekommit någon annan omständighet av beskaffenhet att böra anmärkas i gravationsbevis än att i inteckningsprotokollet för den 23 oktober 1919, § 235, antecknats att av ett för reglering av Mosslundabäcken m. m. genom ägor till Ugerup m. fl. egendomar från odlingslånefonden beviljat låneunderstöd påförts 1 $\frac{119}{512}$ mantal nris 6, 7, 8, 9 och 10 Ugerup en årlig inbetalning för åren 1919—1943 om 343 kronor 10 öre och en slutlig inbetalning för år 1944 om 312 kronor 2 öre.

Angående förda underhandlingar om förvärv av Mosslanda såsom försöksgård framhåller utredningsmannen, att ägaren förklarat sig villig avhända sig egendomen allenast på villkor att i försäljningen finge ingå samtliga honom tillhörande andelar i Mosslanda bränneriförening u. p. a., vars bränneri såsom förut omnämnts är beläget å egendomen.

Föreningen hade till ändamål att tillhandahålla sina medlemmar byggnader, maskiner och nödiga inventarier för brännvinstillverkning. Enligt föreningens stadgar, antagna den 5 juli 1937, hade såsom medlemmar i föreningen ingått förutvarande delägare i Mosslanda bränneri. Samtliga andelar i föreningen vore till antalet 74. Ägaren av Mosslanda innehade 32 av dessa andelar. Det belopp, varå varje andel enligt stadgarna skulle lyda, utgjorde 1,000 kronor. Taxeringsvärdet för innevarande år av bränneribyggnaden med tillhörande maskiner utgjorde 65,000 kronor. Av tillgängligt räkenskapsresultat för bränneriet tillverkningsåret 1937/1938 hade inhämtats följande uppgifter:

Tillgångar	84,100 kronor, allt anläggningskapital
Skulder	4,800 »
Eget kapital	79,300 »

Bränneribyggnaden vore brandförsäkrad för ett belopp av 110,000 kronor. Det hade av anlitad byggnadssakkunnig, förut nämnde byggmästaren Persson, värderats till belopp motsvarande taxeringsvärdet eller 65,000 kronor.

I bränneriet hade under senaste tillverkningsåret inmäskats 12,364.8 dt potatis och 561 dt spannmål. De erhållna produkterna hade utgjort 306,056.9 l 50 % råbrännvin samt 17,664 hl drank. Priset å 100 liter 50 % råbrännvin hade i medeltal utgjort kronor 32: 76. Dranken hade värderats till 25 öre pr hl. Ersättningen för den per 100 liter råbrännvin belöpande potatiskvantiteten hade utgjort kronor 21: 20, motsvarande kronor 28: 88 per 100 kg potatisstärkelse.

Vid bedömning av det försäljningsvärde, vartill ifrågavarande egendom må kunna uppskattas, har utredningen till en början återgivit följande vid fastighetstaxeringen inom Kristianstads län för år 1938 jämlikt 59 § 1 mom. taxeringsförordningen till ledning för taxeringen bestämda enhetsvärden för ytenhet mark av olika ägoslag, godhetsklasser och bruksförhållanden:

Godhetsgrad	Storleksgrupper				
	2—5 hektar	5—15 hektar	15—50 hektar	50—100 hektar	100 hektar —däröver
I klass jord	3,300	2,600	2,200	1,900	1,700
II » »	2,600	2,100	1,700	1,500	1,300
III » »	2,000	1,500	1,300	1,100	1,000
IV » »	1,400	1,000	900	700	600
V » »	800	600	400	300	200

Utredningsmannen framhåller, att vid närmare omprövning av enhetsvärdenas tillämpning å ifrågavarande egendom jorden därå i medeltal synes hava hänförs till en godhetsklass liggande emellan klasserna II och III och anför vidare:

Den detaljerade undersökning av egendomen, som av utredningen verkstälts, hade icke jävat riktigheten av egendomens berörda klassificering ur bonitetssynpunkt. Utredningen hade emellertid vidare ansett sig böra taga hänsyn därtill, att köpeskillingarna å jordbruksfastigheter visat en stark och fortlöpande stegring. Av tillgängliga uppgifter, erhållna hos länsstyrelsen i Kristianstads län, hade köpeskillingarna vid försäljningar inom länet i undersökta 862 fall under tiden $\frac{1}{1}$ 1934— $\frac{30}{100}$ 1937 överstigit taxeringsvärdena med i genomsnitt 29.8 procent enligt följande fördelning å olika tidsperioder:

år 1934	21	köp,	21.9 %	överstigande	pris
» 1935	109	»	23.0 %	»	»
» 1936, 1:a halvåret	365	»	28.4 %	»	»
» 1936, 2:a »	149	»	32.3 %	»	»
» 1937, 1:a »	218	»	34.6 %	»	»

Prisförskjutningarna hade mest markerat framträtt i avseende å skogsfastigheter, men även beträffande fastigheter med relativt ringa eller ingen skogstillgång hade en väsentlig uppgång i fastighetsprisen gjort sig gällan-

de. Till belysande härav anfördes följande hos nämnda länsstyrelse inhämtade uppgifter angående prisvariationerna i förhållande till taxeringsvärdena under nyss angivna tidsperiod beträffande fastigheter med högst 25 % skog, fördelade efter åkerarealernas storlek och jämförda med tillgängliga motsvarande uppgifter för riket i dess helhet:

A r e a l	Antal köp		Överpris i % av taxeringsvärdet	
	Kristianstads län	Hela rikets landsbygd	Kristianstads län	Hela rikets landsbygd
Högst 5 hektar	313	3,143	52.6	35.0
5—10 „	194	1,611	38.2	25.9
10—20 „	118	1,133	22.9	18.3
20—50 „	49	582	17.4	14.9
50—100 „	3	124	28.6	6.1
över 100 „	2	50	18.6	9.0

Med hänsyn till den fortgående stegringen av egendomsvärdena har utredningsmannen funnit det naturligt att vid en överlåtelse av egendom till försöksgård, som kunde träda i verksamhet först under år 1940, beräknas ett pris, som överstiger ett taxeringsvärde byggt på jordvärdering under år 1937. Utredningsmannen anför, att han dock icke ansett tillrådligt att beräkna ett saluvärde, som icke tar behörig hänsyn till möjligheten av en stagnation eller ett bakslag i prisutvecklingen. Vid de underhandlingar angående förvärvande av egendomen Mosslanda, vilka förts med egendomens ägare, har utredningsmannen med beaktande av anförda omständigheter, men också med hänsyn tagen till egendomens speciella användbarhet såsom försöksgård för nu ifrågakomna försöksuppgifter ansett sig kunna beräkna egendomens saluvärde till 136,000 kronor.

Tidigare har omnämnts, att ägaren av Mosslanda såsom villkor för försäljning av egendomen uppställt, att i samband därmed överlåtelse skedde av honom tillhörande andelar i Mosslanda bränneriförening u. p. a., utgörande 32 av föreningens 74 andelar.

För bestämmande av dessa andelars saluvärde vore det ej tillräckligt att känna bränneribyggnadens och därtill hörande maskiners värde samt i övrigt beloppet av bränneriföreningens tillgångar och dess skulder. Den säkra och fördelaktiga avsättningen av egna lantbruksprodukter, innehavet av andelar i ett bränneri medförde, gäve andelarna i marknaden ett icke oväsentligt mervärde utöver det å dessa belöpande realisationsvärdet av föreningens behållna egendom. Överlåtelser av andelar i Mosslanda bränneriförening hade under senare år ej skett under sådana omständigheter att vägledning för bedömning av andelarnas marknadsvärde därigenom kunnat erhållas. Vid jämförelser med marknadsvärden, som kunnat fastställas i samband med överlåtelser av andelar i andra brännerier i orten, hade utredningen ansett sig böra räkna med ett marknadsvärde av 2,000 kronor för varje andel i Mosslanda bränneriförening.

För verksamheten vid en försöksgård i denna trakt finge det anses vara av betydelse att försöksledningen ägde god kännedom om bränneridriftens förutsättningar och produktionsresultat. Utredningen funne det lämpligt ur denna synpunkt att försöksgården inträdde som medlem i bränneriföreningen.

För åstadkommande av gott driftresultat å gården såväl med hänsyn till avsättningen av där odlad potatis som till möjligheten att i viss utsträckning bedriva utfodring med drank i ladugården vore delaktighet i bränneriföreningen att tillråda. Då emellertid odlingen av potatis för fabriksändamål, därest egendomen toges i bruk såsom försöksgård, kunde antagas ske i mindre utsträckning än hittills, skulle ett så stort antal andelar, som av den nuvarande ägaren innehades, ej bliva behövligt.

Av det sagda har framgått, att utredningen funnit egendomen jämte de för förvärvande ifrågakomna 32 andelarna i Mosslunda bränneriförening u. p. a. kunna värderas till sammanlagt (136,000 + 64,000 =) 200,000 kronor. I enlighet härmed har utredningen lämnat ägaren preliminärt köpeanbud. Ägaren har emellertid icke ansett sig kunna godtaga ett lägre sammanlagt pris än 220,000 kronor. I detta läge har hushållningssällskapets i Kristianstads län förvaltningsutskott gjort hänvänelser till Sveriges stärkelseproducenters förening och Sveriges bränneriidkareförening med förfrågningar, huruvida dessa föreningar vore villiga att bidra till utfyllande av den summa som utgjorde skillnaden mellan det pris utredningen ansett sig kunna tillstyrka och det av ägaren av Mosslunda begärda priset, eller 20,000 kronor. Sedan i anledning därav för angivet ändamål ställts till förfogande av stärkelseproducenternas förening 9,000 kronor och av bränneriidkareföreningen villkorligt 2,500 kronor, har hushållningssällskapet i nämnda län å ordinarie sammanträde den 8 december 1938 beslutat »att för tryggnad av inköp av försöksgård ur reserverade fondmedel tillskjuta erforderligt belopp».

Sedan Kungl. Maj:t den 9 december 1938 på därom av utredningsmannen gjord framställning bemyndigat denne att med ägaren till egendomen Mosslunda ingå köpeavtal om förvärvande för kronans räkning av egendomen jämte 32 andelar i Mosslunda bränneriförening u. p. a. med för säljaren förpliktande verkan, men med förbehåll att köpets giltighet gjordes beroende av Kungl. Maj:ts godkännande, har utredningsmannen den 11 december 1938 med Ola Månsson och med godkännande av dennes hustru Anna Månsson träffat preliminärt avtal om köp av egendomen och bränneriandelarna för en köpeskillning av 220,000 kronor, därav 156,000 kronor beräknats belöpa å den fasta egendomen och 64,000 kronor å bränneriandelarna, under villkor, bland annat, att Kristianstads läns hushållningssällskap, Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. och Sveriges bränneriidkareförening tillskote sammanlagt 20,000 kronor av köpeskillningen och att kronan beviljades inträde i Mosslunda bränneriförening u. p. a. för de i köpet ingående 32 andelarna i föreningen.

Tillträdet har bestämts till den 25 mars 1940. Härvid har hänsyn tagits till sedvanlig bränneriperiod, som ansetts böra vara avslutad före tillträdet.

Vid köpet har säljaren förklarat sig villig svara för bränneriföreningens då befintliga å de överlåtna andelarna belöpande skulder. Mot oekonomisk skuldsättning av föreningen efter köpeavtalets ingående har garanti ansetts erhållas genom i köpeavtalet intaget förbehåll om avdrag å köpeskillningen för konstaterad brist i bränneriets förutsatta värde.

Det preliminärt träffade köpeavtalet är av följande lydelse:

1. Genom beslut den 9 december 1938 har Kungl. Maj:t bemyndigat undertecknad Rolander att med ägaren till egendomen 1^{119/512} mantal Ugerup 6¹, 7¹, 8¹, 9¹ och 10², benämnd Mosslanda, i Köpinge socken av Kristianstads län ingå köpeavtal om förvärv för kronans räkning av berörda egendom jämte trettiotvå andelar i Mosslanda bränneriförening u. p. a. med för säljaren förpliktande verkan, men med förbehåll att avtalets giltighet göres beroende av Kungl. Maj:ts godkännande. I anslutning härtill överlåter undertecknad Ola Månsson, som emottagit avskrift av jordbruksdepartementets ämbetsskrivelse den 9 december 1938 angående berörda bemyndigande för undertecknad Rolander, å kronan fastigheterna $\frac{1}{4}$ mantal Ugerup 6¹, $\frac{1}{4}$ mantal Ugerup 7¹, $\frac{1}{4}$ mantal Ugerup 8¹, $\frac{1}{4}$ mantal Ugerup 9¹ och $\frac{119}{512}$ mantal Ugerup 10² i Köpinge socken, Gårds härad, benämnd Mosslanda, utgörande i areal 83.2533 hektar, ävensom 32 andelar i Mosslanda bränneriförening u. p. a.

2. Den fasta egendomen säljes i det huvudsakliga skick, vari den nu finnes och tillträdes den 25 mars 1940. Andelarna i bränneriföreningen övergå samtiding till kronan. Det förutsättes dels att kronan ej ansvarar för gäld, som föreningen eller annan för föreningens räkning må hava ingått före upprättandet av detta köpeavtal, dels att föreningens tillgångar ej före tillträdet undergått avsevärd värdeminskning i förhållande till nuvarande värde.

3. Köpeskillingen utgör kronor 220,000: —
därav beräknas belöpa 156,000 kronor å den fasta egendomen och 64,000 kronor å andelarna i bränneriföreningen.

Köpeskillingen fullgöres på följande sätt:

Kronan övertager betalningsansvaret för

a) hela den i ovan nämnda fastigheter intecknade gälden beräknad till ett belopp motsvarande intecknat kapital eller	»	63,300: —
b) årliga inbetalningen av ett för reglering av Mosslundabäcken m. m. genom ägor till Ugerup m. fl. egendomar från odlingslånefonden beviljat understöd, påfört de i köpet ingående fastigheterna och avseende åren 1940—1944 med tillhopa	»	1,684: 42

Köparen erlägger kontant å tillträdesdagen	»	155,015: 58
---	---	-------------

Skulle viss del av den under a) beräknade gälden före tillträdet hava inbetalats, skall den kontanta delen av köpeskillingen ökas med belopp motsvarande den sålunda inbetalade gälden. Skulle ökning i gälden hava skett, göres motsvarande minskning i den kontanta delen av köpeskillingen.

4. Säljaren skall låta till betalning uppsäga penninginteckningarna i egendomen, så att dessa kunna av kronan inlösas å tillträdesdagen.

Säljaren skall styrka, att den fasta egendomen vid tillträdet ej häftar för ogulden ränta. Skulle egendomen likväl befinnas utgöra pant för ogulden ränta, skall avdrag ske å den kontanta likviden med belopp motsvarande räntan.

5. Vid tillträdet skola den fasta egendomens byggnader vara väl underhållna samt sådd och gödsling samt plöjning, utan att särskild ersättning därför må beräknas, vara verkställd enligt följande plan:

Sådd.

Våren 1939 insås 9 hektar med prima vallfrö till en mängd av 25 kg per hektar och bestående av $\frac{2}{3}$ rödklöver och $\frac{1}{3}$ timotej eller andra grässorter. Av åren 1937 och 1938 insådd vall skall omkring 16 hektar lämnas i orört skick.

Hösten 1939 besås 25 hektar med höstsäd i väl brukad jord, gödslad antingen med minst 15 ton stallgödsel per hektar eller minst 100 kg superfosfat, 100 kg 40 procent kalisalt och 50 kg kalkkväve.

Plöjning.

Hösten 1939 upplöjes all jord, varom ej ovan lämnats bestämmelser rörande sådd.

Vid tillträdet skall säljaren kostnadsfritt tillhandahålla minst 5,000 kg hö och 5,000 kg halm.

6. Skulle brister föreligga i avseende å gjorda förbehåll rörande byggnaders underhåll samt jordens hävd och brukningssätt eller i avseende å bränneriets värde, skall värdet av sådana brister, beträffande bränneriet i den mån bristerna belöpa på de i köpet ingående andelarna, avdragas från eljest utgående köpeskillning.

7. Alla å den fasta egendomen från och med tillträdesdagen belöpande skatter och onera betalas av köparen, som jämväl ensam betalar kostnaderna för lagfarande av köpet.

8. Detta avtal är ingånget under förbehåll dels att Kristianstads läns hushållningssällskap, Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. eller Sveriges bränneriidkareförening u. p. a. tillskjuta sammanlagt 20,000 kronor av köpeskillningen, dels att Kronan i överensstämmelse med beslut å förenings-sammanträde denna dag beviljas inträde i Mosslunda bränneriförening u. p. a. för de köpta 32 andelarna i föreningen.

9. Förestående köpeavtal upprättas i två exemplar, av vilka det ena emottages av undertecknad Månsson, det andra för Kronan av undertecknad Rolander.

Utredningsmannen föreslår, att sedan kronan tillträtt egendomen dennas officiella benämning Ugerup lämpligen bör komma till användning i stället för Mosslunda. En förväxling med övriga jordeboksenheter av Ugerup har ej ansetts behöva befaras då till skillnad från de sistnämnda nu ifrågavarande egendom skulle komma att benämnas Ugerups försöksgård.

Kronans medlemskap i bränneriföreningen har beviljats å sammanträde den 11 december 1938.

Beträffande dispositionen av andelar i bränneriföreningen, vilka enligt köpeavtalet skulle förvärvas av kronan, har tidigare omnämnts, att enligt utredningsmannens mening ett mindre antal sådana andelar än de i köpeavtalet angivna skulle bli erforderliga för att i behövlig utsträckning tillförsäkra försöksgården avsättning av fabrikspotatis och drank för kreatursutfodring. Utredningsmannen anför härom vidare:

Det syntes vara lämpligt att förekommande avveckling av andelar skedde successivt allt efter erhållna erfarenheter av försöksverksamhet och jordbruksdrift vid försöksgården. Ett antal av exempelvis 12 andelar syntes dock lämpligen kunna omedelbart efter tillträdet överlåtas till annan. Det borde därefter få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter framställning av försöksverksamhetens ledning, styrelsen för lantbrukshögskolan, besluta om ytterligare överlåtelser av bränneriandelar. Sannolikt skulle det visa sig lämpligt att överlåta sammanlagt omkring 20 andelar.

Då det ansetts vara av vikt att redan i samband med egendomsköpet erhålla föreningens medgivande till dylika överlåtelse från kronans sida, hade utredningsmannen låtit införskaffa anbud från innehavare av bruksningsdelar i bränneriets omgivning å övertagande av andelar, som kunde av kronan avhändas. Under förutsättning att överlåtelse skedde till pris motsvarande det i köpeavtalet för varje andel beräknade värdet, eller 2,000 kronor, hade 10 lantbrukare i orten anmält sig vilja övertaga sammanlagt 26 andelar. Å sammanträden den 11 och den 29 december 1938 hade föreningen behandlat av utredningsmannen väckt fråga om godkännande av överlåtelse, som kunde komma till stånd till dessa personer, och sistnämnda dag medgivit ifrågasätta överlåtelse, därvid dock antalet andelar av särskilt skäl ansetts böra begränsas beträffande en av de anmällda. Härigenom hade antalet till överlåtelse ifrågakomna andelar godkänts till ett antal av 22.

Av de i tidigare återgivet gravationsbevis förekommande uppgifterna framgår, att Mosslanda bränneriförening u. p. a. med nyttjanderätt innehar ett tomtområde å egendomen enligt avhandling den 9 juli 1910. Angående bränneritomten och den framtida dispositionen därav anför utredningsmannen följande.

Tomten vore upplåten för en tid av femtio år från den dag då avhandlingen dagtecknats. Tomtens begränsning hade i avhandlingen ej bestämts på annat sätt än att den angivits innefatta »1 tunnland eller 50 ar» samt gränsa i öster till bygdevägen mellan Vä och Ugerup och i norr till uppfartsvägen till Mosslanda gård. I årligt arrende utginge 24 kronor.

Utredningen erinrade att enligt 2 § 3 mom. i förordningen angående tillverkning och beskattning av brännvin, tillverkning av brännvin vore förbjuden å ecklesiastika och andra boställen så ock å annan kronans jord, som ej besuttes med stadgad åborätt. Ehuru de motiv, som tidigare föranlett berörda stadgande, knappast finge anses äga aktualitet i avseende å redan förefintligt bränneri å egendomen, vilken avsåges tagas i anspråk såsom statlig försöksgård med uppgift, bland annat, att anställa odlingsförsök beträffande i brännvinstillverkningen använda råvaror, hade ett avskiljande från egendomen av den för bränneriet erforderliga tomtmarken med hänsyn till gällande bestämmelser befunnits erforderligt, därest ej ett beslut om förvärfv av egendomen ansåges böra inkludera ett undantag från nyssnämnda författningsrum.

Utredningsmannen hade hänvänt sig till bränneriföreningen med begäran om uttalande, huruvida föreningen ägde intresse av att med äganderätt förvärva tomtområde för bränneriet. I anledning härav hade föreningen å sammanträde den 29 december 1938 beslutat hemställa om medgivande att efter det kronan förvärvat äganderätten till egendomen få köpa tomtmark för bränneri-byggnaden till en angiven areal av omkring 2,250 kvm till ett pris av 50 öre pr kvm. Förslag till avstyckning av lämpligt område hade på begäran av utredningsmannen verkställts genom distriktslantmätaren i Kristianstads östra distrikt, Bertil Frostenson. Enligt karta och beskrivning, som bifogats betänkandet, innefattade det till avstyckning föreslagna området 2,063 kvm. Det av föreningen erbjudna å-priset 50 öre per kvm hade bedömts av jordbrukskonsulenten Broddeson och distriktslantmätaren Frostenson och av dem ansetts skäligt med hänsyn till värden å jämförliga tomter i orten.

Utredningsmannen förordar, att det till avstyckning föreslagna tomtområdet överlåtes till föreningen efter angiven grund för 1,031 kronor, och föreslår såsom särskilt villkor för köpet att föreningen avstår från sin nyttjanderätt

enligt omförmäld avhandling den 9 juli 1910, i vad nyttjanderätten avser annat område än det i köpet ingående.

Mot utredningsmannens förslag om förläggning av försöksgården samt om grunden för köp av Mosslunda gård och i samband därmed ett antal andelar i Mosslunda bränneriförening u. p. a. eller eljest mot de i samband med köpet föreslagna åtgärderna framställas i allmänhet ej några erinringar i inkomna yttranden över betänkandet.

Domänstyrelsen har emellertid velat framhålla, att det av utredningsmannen beräknade saluvärdet 136,000 kronor även i betraktande av återopad prisförskjutning och klassificering av jorden måste anses högt i jämförelse med taxeringsvärdet 110,000 kronor. Styrelsen har likväl med hänsyn till egendomens speciella användbarhet för ifrågakomna uppgifter samt önskvärdheten av förvärv av försöksgård ej ansett sig böra avstyrka avtalets godkännande.

Frågor om fasta försöksfält, tillhörande försöksgårdens verksamhetsområde, hava berörts i yttranden av hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Malmöhus län och Blekinge län. Ur dessa yttranden må anföras följande.

Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anför i anledning av ifrågasatt förläggande av försöksfält till Sövde ecklesiastika boställe, att man icke bör göra sig för stora förhoppningar om dit förlagda försök, då jordmånen å denna egendom anses så ofruktbar att försöksresultaten måste bli synnerligen osäkra och att allvarligt kan ifrågasättas, huruvida med nuvarande priser jordbruk med fördel kan bedrivas därstädes.

Blekinge läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anför, att enligt utskottets mening östra Blekinges sandjordsområden i jordmånshänseende få anses mera sammanhörande med Kalmar läns södra del än med nu ifrågavarande försöksområde, men föreslår, att tillsvidare hela Blekinge län får inräknas i försöksgårdens verksamhetsområde.

*Departements-
chefen.*

Den av utredningsmannen föreslagna förläggningen av försöksgården finner jag lämplig. I det preliminärt ingångna avtalet om köp av Mosslunda gård för kronans räkning har köpeskillingen för gården beräknats till 156,000 kronor. Av detta belopp skall emellertid Kristianstads läns hushållningssällskap jämte Sveriges stärkelseproducenters förening och Sveriges bränneriidkareförening gälda 20,000 kronor. På kronan belöpande köpeskillning för den fasta egendomen stannar sålunda vid 136,000 kronor. Såsom domänstyrelsen framhåller torde även detta belopp få anses högt i jämförelse med det egendomen åsatta taxeringsvärdet 110,000 kronor. Med hänsyn till svårigheterna att erhålla annan för försöksverksamheten lika väl lämpad egendom torde den ifrågakomna köpeskillingen för egendomen böra godkännas. Mot det föreslagna priset för de i köpet ingående bränneriandelarna, 2,000 kronor för var och en av 32 andelar eller tillhopa 64,000 kronor, har jag ingenting att invända. Då ej heller i övrigt torde föreligga

anledning till erinran mot det av utredningsmannen å kronans vägnar med O. Månsson preliminärt ingångna köpeavtalet, förordar jag, att detta avtal godkännes. Vidare förordas utredningsmannens förslag om avstyckning på angivna villkor av ett område å 2,063 kvadratmeter från egendomen, avsett såsom tomtplats för den till Mosslanda bränneriförening u. p. a. hörande bränneribyggnaden.

Beträffande försäljning av förvärvade andelar i bränneriföreningen torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta därom efter förslag från lantbrukshögskolans styrelse.

Mot utredningsmannens förslag att egendomen efter det den kommit i kronans besittning benämnas Ugerups försöksgård har jag icke något att erinra.

Utläggandet av försöksfält å platser utanför försöksgården torde böra ske i överensstämmelse med program för försöksverksamheten som efter förslag av försöksrådet för jordbruksförsök fastställles av lantbrukshögskolans styrelse. Härvid torde med ledning av tidigare gjorda uttalanden om försöksuppgifter för den nya försöksgården noga prövas olika platserns lämplighet för bestämda försöksuppgifter. Det synes mig därvid angeläget, att även sådana odlade sandjor, som lämna en ringa avkastning, göras till föremål för försöksverksamhet, givetvis dock under förutsättning att verksamheten icke från början med skäl kan anses bliva resultatlös.

Mot förläggande av försöksfält även till de ostliga delarna av Blekinge län torde icke vara något att erinra.

4. Försöksgårdens organisation samt beräkning av årliga omkostnader för gården.

Nu befintliga försöksgårdar stå, såsom utredningsmannen erinrar, under direkt ledning av föreståndare i lönegraden B 24. Vid försöksgårdarna biträda i två fall, nämligen vid Lanna och Offers försöksgårdar, förste assistenter i 21:a lönegraden för extra ordinarie befattningshavare. Vid övriga försöksgårdar äro anställda assistenter med arvode av 4,200 kronor jämte dyrtidstillägg.

I motsats mot förste assistenterna skulle arvodesassistenterna ej året om bo vid försöksgårdarna, utan huvudsakligen vistas där under vegetationsperioderna, då utläggning och tillsyn av försök försigginge samt skörd å försöksparcellerna skedde. Mellan vegetationsperioderna skulle sådan assistent i huvudsak uppehålla sig vid den centrala jordbruksförsöksanstalten och där bland annat verkställa bearbetning av dit transporterat material från försöksgården. Genom en sådan anordning hade avsetts att en god förbindelse skulle uppnås mellan den centrala anstalten och försöksgården. Anstaltens ledning hade beräknats skola genom det material, som tillfördes anstalten från försöksgården, på ett intimare sätt än eljest träda i beröring med försöksproblemen vid försöksgården, vilket ansetts bliva till gagn för samarbete mellan anstaltsledningen och försöksgårdens föreståndare samt gynnsamt påverka försökens planläggning. Den närmare regleringen av ifrågasvarande assistenters förläggning vid den centrala anstalten eller vid försöksgården torde bestämmas av försöksverksamhetens ledning — i sista hand

lantbrukshögskolans styrelse i instruktionsväg eller på annat sätt. Det vore naturligt att därvid all hänsyn toges till försöksgårdens behov och att biträde av assistent ej heller mellan vegetationsperioderna förvägrades försöksgårdsföreståndaren, då skäl därtill vore, blott huvudsyftet med anordningen uppnåddes.

I det föregående omförmålt betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område hade beträffande föreslagen försöksgård å sandjord i södra Sverige, Åsums försöksgård, icke ifrågasatts annan försökstjänsteman än försöksgårdsföreståndaren. Med hänsyn till omfattningen och variationen av de försöksuppgifter, som ansetts böra bedrivas å försöksgården och å fasta försöksfält i de tre sydligaste länen, syntes det emellertid utredningen ofrånkomligt att assistent beräknades för nu ifrågavarande försöksgård. Behov torde icke för närvarande föreligga av förste assistent såsom vid Lanna och Offers försöksgårdar. Enligt utredningens mening borde vid den till inrättande nu föreslagna försöksgården den typ av assistentbefattningar provas, som förefunnes vid de från och med den 1 januari 1939 av staten från svenska mosskulturföreningen och kemisk-växtbiologiska anstalten i Norrbottens län övertagna försöksgårdarna Flahult, Gisselås samt Alträsk-Sunderbyn och sålunda för tillhandahållande av assistent åt den sydsvenska försöksgården huvudsakligen under vegetationsperioderna bland jordbruksförsöksanstaltens avlöningar upptagas arvode åt sådan assistent med 4,200 kronor. Såsom ett särskilt skäl att ej nu föreslå förste assistentbefattning vid försöksgården kunde framhållas, att utredningen i det föregående förutsett, att särskild undersökning om svinstamkontrollens omorganisation borde föregå beslut om eventuell förläggning till ifrågavarande försöksgård av viss husdjursförsöksverksamhet samt att, därest sistnämnd försöksverksamhet ansåges böra komma till stånd vid försöksgården, växtodlings- och husdjursassistenternas anställnings- och bostadsförhållanden borde på en gång komma under omprövning.

Med tillämpning av nu angivna grunder utgöra enligt utredningsmännens förslag tjänstemännens avlöningar för föreståndaren 8,151 kronor enligt 1938 års avlöningsreglemente och för assistenten 4,200 kronor jämte den förhöjning i sistnämnda arvodesbelopp, som må motsvara nu utgående dyrtidstillägg, eller sålunda tillhoppa, fränsett berörda förhöjning i arvodesbeloppet, $(8,151 + 4,200 =) 12,351$ kronor.

Beträffande omkostnaderna för försöksgården framhåller utredningsmannen, att dessa svårigen låta sig beräknas med full tillförlitlighet. Han lämnar en sammanställning av omkostnaderna för de nuvarande statliga försöksgårdarna Lanna och Offer, upptagande nettoutgifter för innevarande budgetår med 11,600 kronor för Lanna och 11,300 kronor för Offers försöksgård samt enligt statsverkspropositionen till innevarande års riksdag med 11,600 kronor för Lanna och 15,500 kronor för Offers försöksgård. Vidare har erinrats, att enligt sistnämnda proposition av posten reseersättningar å lantbrukshögskolans omkostnadsstat beräknats ett belopp av 1,600 kronor för samtliga försöksgårdar för beredande av tillfälle för försökspersonalen att genom resor i den trakt, där personalen vore verksam, och genom besök vid försöksinstitutioner följa jordbrukets och försöksverksamhetens utveckling.

I avseende å personalbehovet, fränsett tjänstemännen, har utredningsmannen räknat med stadigvarande behov av tre arbetare, därav en ladugårdsskötare samt arbetskraft för mjölkning. Vidare har ansetts böra anställas tre avlönade elever samt tillfällig arbetskraft efter behovet under de olika årstiderna. Personalkostnaden per år, fränsett förut angivna löner åt försökstjänstemän och fränsett bostadsförmån åt arbetare, elever och, i mån av bostadstillgång, åt tillfällig personal, har uppskattats till 15,000 kronor. Häri ingår även personalkostnad för skötseln av de fasta försöksfält som beräknas bliva anordnade å olika platser i Kristianstads, Blekinge och Malmöhus län.

Vissa utgifts- och inkomstposter för försöksgården beräknas av utredningsmannen på följande sätt:

Med hänsyn till det betydande gödslingsbehovet å sandjordar har kostnaderna för konstgödselmedel för försöksgården och fasta försöksfält beräknats till 8,000 kronor.

Behovet att köpa annat utsäde än vallfrö har ansetts i huvudsak föreligga allenast under det första odlingsåret. Årliga kostnaden för vallfrö har uppskattats till 1,000 kronor.

Inkomsterna av växtodling hava i huvudsak beräknats utgöra omkring 20,000 kronor om året, nämligen av råg 7,000 kronor, av potatis 10,000 kronor och av andra produkter, blandsäd m. m., 3,000 kronor.

Under förutsättning av en ladugårdsbesättning å 30 kor, som lämnade en medelavkastning av 4,000 kg mjölk per år, skulle inkomsten av ladugården uppgå till 12,000 kronor. Utgifterna för kraftfoder kunde beräknas till 4,000 kronor om året.

Med ledning av sålunda gjorda beräkningar har utredningsmannen för försöksgården uppställt följande omkostnadsberäkning:

Utgifter.

1. Expenser	kronor	2,400
2. Övriga utgifter:		
a) Avlöningar till personal vid jordbruk och försök	kronor	15,000
b) Underhåll av byggnader.....	»	1,000
c) Inköp och underhåll av inventarier..	»	1,500
d) Skatter och onera	»	1,000
e) Inköp av kraftfoder, utsäde, konstgödsel	»	13,000
f) Laboratoriekostnader	»	800
g) Diverse utgifter för växtodling.....	»	1,500
h) Diverse utgifter för husdjur.....	»	800
i) Diverse omkostnader för lantushållning samt oförutsedda utgifter.....	»	1,000
	Summa kronor	38,000.

Särskilda uppbördsmedel.

Inkomster av försöksgården:

av växtodling	kronor	20,000
av kreatursskötsel	»	12,000
hyresintäkter och diverse.....	»	1,000
	kronor	33,000
	Nettoutgift kronor	5,000.

Om vissa särskilda frågor i samband med omkostnadsberäkningen anför utredningsmannen följande:

Vid omkostnadsberäkningen hade särskild hänsyn tagits därtill, att under försöksgården skulle kunna på relativt betydliga avstånd från denna bedrivas fasta fältförsök å sandjordstyper, som i olika hänseenden skilde sig från de å försöksgården eller i dess omedelbara närhet befintliga. Utredningsmannen hade därvid förutsatt att blivande försöksvärdar mot viss ersättning tillhandahölle färdigberedd jord, men att i huvudsak sådd, skötsel under vegetationsperiod samt skörd verkställdes i största möjliga utsträckning med arbetskraft från försöksgården. Skörden borde i huvudsak hemtransporteras till försöksgården. All förekommande tröskning av skörd, som komme till användning som försöksmaterial, syntes böra ske å försöksgården. Transporterna dit förutsattes ske med bil under användande av skördesäckar eller på annat betryggande sätt.

Utredningen hade ej ansett sig böra föreslå särskilda platser för utläggning av nu berörda försöksfält, men hade avsett att den orientering, som lämnats eller återopats i utredningen skulle tjäna till ledning vid val av försöksplatser. För försökens lokala anordnande borde under alla omständigheter närmare bestämmelser lämnas i samband med årligen återkommande behandling av försöksprogram, vilka, efter beredning av, bland annat, försöksrådet för jordbruksförsök, fastställdes av lantbrukshögskolans styrelse.

Då Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i förut återgiven skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 augusti 1937 uttalat, att Sveriges bränneriidskareförening och Sveriges stärkelseproducenters förening kunde beräknas lämna bidrag till försöksgårdsdrift med belopp motsvarande vad dessa föreningar årligen utgäve till hushållningssällskapen i Skåne och Blekinge för potatisförsök, hade utredningsmannen i särskilda skrivelser till styrelserna för nämnda föreningar anhållit om besked om och i vilken utsträckning bidrag till de årliga kostnaderna för försöksgården kunde påräknas. Såsom svar å dessa förfrågningar hade meddelanden ingått, att föreningarna icke ansåge sig böra bidraga till driftkostnadernas täckande.

Ifrågavarande föreningar hade såsom angivits i det föregående visat sitt intresse för tillkomsten av försöksgårdsverksamheten genom att anvisa medel för bestridande av engångskostnader för försöksgårdens inrättande. Beträffande ifrågasatta bidrag till driftkostnaderna erinrade utredningsmannen, att priset å råbrännvin och stärkelse bestämdes för råbrännvin av prisnämnd, i vilken inginge av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter till större antal än det av vardera parten utsedda, samt för stärkelse av Kungl. Maj:t. Prissättningen skedde givetvis med ledning av produktionskostnaderna. Det syntes vara anledning utgå ifrån att producenterna, därest de skulle understödja en av staten driven försöksverksamhet, sökte få sina bidrag ur prissättningsynpunkt betraktade såsom omkostnader för produktionen och att, om detta ej beaktades, bidragen för framtiden komme i fara att indragas. Med hänsyn härtill funne utredningen i alla händelser icke tillrådligt att till någon del bygga en budgetberäkning för försöksgården på årsbidrag av nämnda föreningar.

I avgivna yttranden hava erinringar ej framställts emot utredningsmannens organisationsförslag eller emot beräkningen av årliga kostnader för försöksgården i vidare mån än att *försöksnämnden* icke ansett föreslagen anordning för assistentens tjänstgöring tillfredsställande. Nämnden anför härom:

Enligt nämndens mening torde försöksgårdsföreståndaren vara i behov av assistentens biträde hela året. Då emellertid den föreslagna anordningen av statsmakterna redan beslutats beträffande vissa andra försöksgårdar, ville nämnden nu icke framställa något yrkande om ändring av förslaget i denna del utan endast förbehålla sig rätt att framdeles, sedan erfarenhet vunnits om huru den föreslagna anordningen komme att fungera, göra den framställning i ämnet, som kunde anses påkallad.

Den av utredningsmannen föreslagna tjänstemannaorganisationen överens-*Departements-*
chefen.
stämmer med den organisation som nu gäller vid de från och med den 1 januari 1939 med det statliga försöksgårdsväsendet införlivade försöksgårdarna. Jag biträder förslaget härutinnan, enligt vilket alltså vid försöksgården skola finnas en föreståndare i lönegraden A 24 samt en assistent med arvode av 4,200 kronor om året. Avlöningarna till dessa tjänstemän böra uppföras å lantbrukshögskolans stat samt beräknas till sammanlagt $(8,151 + 4,200 =)$ i runt tal 12,400 kronor.

Mot omkostnadsberäkningarna för helt budgetår har jag ej annat att erinra än att beräknad utgift för konstgödsel för försöksgård och försöksfält 8,000 kronor synts mig väl hög, under det att å andra sidan utgifterna för utsäde och kraftfoder 5,000 kronor torde vara något lågt beräknade. Då emellertid samtliga ifrågavarande utgifter upptagits under en och samma utgiftspost å tillhopa 13,000 kronor, föranleder min erinran ej förändring i den totala beräkningen av dessa utgifter.

Då försöksgården enligt det till godkännande förordade köpeavtalet är avsedd att träda i verksamhet först från och med den 25 mars 1940, torde det vara tillräckligt, om avlöningar till berörda tjänstemän beräknas å lantbrukshögskolans avlöningsstat från och med budgetåret 1940/41 och att befattningen som försöksgårdsföreståndare från och med sistnämnda budgetår intages i lantbrukshögskolans personalförteckning. Till dess så skett torde, såsom jag senare skall angiva, befattningshavarnas avlöningar kunna bestridas i annan ordning.

Även till beräkningen av utgifter och inkomster för försöksgården under tiden från försöksgårdens övertagande till utgången av budgetåret 1939/40 torde jag få återkomma senare.

5. Byggnader och inventarier för försöksgården.

Verkställd undersökning av det vid Mosslanda egendom befintliga byggnadsbeståndet har enligt betänkandet beträffande bostadsbyggnaderna utvisat, att mangårdsbyggnaden efter restaurering lämpligen kan användas till föreståndarbostad m. m., att arbetarbostadsbyggnaden ej kan anses värd att reparera eller bibehålla och att den s. k. egnahemsbyggnaden icke i nuvarande skick bör användas såsom stadigvarande bostad åt personal men att den kan fylla ett behov såsom bostad åt tillfällig personal under vegetationsperioderna. Sistnämnda byggnad har även ansetts kunna tjäna såsom reservutrymme för andra ändamål och med hänsyn till dessa uppgifter underhållas. För stadigvarande arbetspersonal vid försöksgården

hava tre familjebostäder ansetts böra inrättas. Genom att sammanföra dessa bostäder i en byggnad beräknas mindre byggnadskostnader uppstå än vid uppförande av en byggnad för två familjebostäder och ombyggnad av egna-hemsbyggnaden.

Ritningar jämte beskrivningar och kostnadsberäkningar hava på utredningsmannens uppdrag utförts av länsarkitekten K. E. Carlman å dels förändrings- och ombyggnadsarbeten beträffande mangårdsbyggnaden, dels ny arbetarbostadsbyggnad. Utredningsmannen anför rörande dessa byggnads-förslag:

I den ombyggda mangårdsbyggnaden bereddes i nedre våningen familjebostad åt föreståndaren jämte 1 kontorsrum åt föreståndaren och 1 åt assistenten. I vindsvåningen anordnades 1 bostadsrum åt assistent, 2 elevbostadsrum, 1 gästrum samt ytterligare ett till föreståndarens familjebostad hörande rum. Anläggning för vatten och w. c. i byggnaden utfördes. Badrum och toaletter anordnades i både bottenvåningen och vindsvåningen. Ny trappförbindelse å ena gaveln skulle utföras för uppgång till vindsvåningen. I källaren funnes pannrum, tvätt- och bakstuga samt olika förrådsutrymmen. Här bereddes även plats för laboratorium.

Såsom nyss omnämnts föresloges att arbetarbostadsbyggnaden skulle innehålla tre familjebostäder. Två av dessa, var och en innehållande 2 rum och kök, tambur och biutrymmen, vore avsedda att förläggas till bottenvåningen. Den tredje bostaden inginge i vindsvåningen samt utgjordes av 1 rum och kök jämte biutrymmen. Bostäderna i nedre botten innehölle en yta av sammanlagt omkring 60 kvm samt den i vindsvåningen belägna omkring 50 kvm. I källarvåningen inrymdes pannrum, tvätt- och badstuga, bakstuga, källare och vedbodur.

Kostnaderna för ifrågavarande två bostadsbyggnader hade beräknats till sammanlagt 62,500 kronor, därav för huvudbyggnaden 33,000 kronor och för arbetarbostadsbyggnaden 26,000 kronor under förutsättning att värmeledning och sanitetsanordningar utfördes, vartill komme en för båda byggnaderna gemensamt beräknad summa av 3,500 kronor avseende arvoden till arkitekt, konstruktörer och administration samt kontroll och avsyning. I sistnämnda belopp inginge kostnaderna för de av länsarkitekten utförda uppmätningar, skisser, beräkningar m. m., utgörande 470 kronor. Därest dessa kostnader ersattes i samband med utredningens övriga utgifter skulle beräknade kostnader stanna vid 62,000 kronor.

Till uppnående av en något lägre kostnadssumma, som dock ansetts medgiva genomförandet av ett fullt tillfredsställande byggnadsprogram, har utredningsmannen beträffande huvudbyggnaden velat föreslå följande inskränkningar, varigenom nedan nämnda besparingar beräknats kunna vinnas:

Besparing:

Föreslagna utbyten av fönster borde ej företagas	kronor 1,225
Enklare utförande av målning och tapetsering	» 700
Trappan till övre våningen kunde utföras som vinkeltrappa i stället för rundad trappa	» 300
Föreslagen öppen spis i vardagsrummet komme ej till utförande	» 300
I vindsvåningen borde utgå 3 st. tvättstall i bostadsrummen.	

Besparing:

I stället borde badrummet i denna våning försees med tvättstall. Viss sanitär armatur kunde utbytas mot enklare sådan	kronor 2,125
Kostnader för oförutsett samt för arkitekt, konstruktioner m. m. minskades i anslutning härtill med	» 350
	<u>Summa kronor 5,000.</u>

Efter sålunda företagna inskränkningar skulle kostnaden för huvudbyggnadens restaurering och uppförandet av arbetarbostadsbyggnad utgöra 57,000 kronor.

För ekonomibyggnadernas vidkommande föreslår utredningsmannen vissa förändringar i ladugården enligt ritning och beskrivning av byggmästaren K. O. Persson i Balsby.

Beskrivningen är av följande lydelse:

Urinledningar skulle inläggas av 6" Höganäsrör. Minsta fall 1.5 cm/per meter. Anslutning från rännstenarna neddroges under vattenlinjen i brunarna.

Rännstenarna skulle stålslipas i betong. Båspallar och gångar träskuras. Gjutningen skulle vara minst 8 cm tjock. I det nya foderbordet, som skulle gjutas och stålslipas i betong, inlades 12" Höganäskrubbor. Golvet i ungdomsboxarna borde dosera 2 cm/pr meter mot avlopp.

Stolparna vid de nuvarande foderborden omflyttades, så att varje ko erhöle en bredd av 1,080 mm. För fastsättning av bindslen skulle upphängas 3" tuberrör på konsoler å stolparna.

Boxväggar för ungdjuren skulle uppsättas av 1" stående galvaniserade rör med överliggare av trä. Mot foderborden borde lämpligt avstånd lämnas, för mindre djur 20 cm, för medelstora 22 cm och för större 25 cm mellan rören.

1 st. ventilationstrumma borde uppsättas i mitten av ladugården. Den skulle utföras av 2 lag 1" spontade bräder med luftrum och 1 lag papp, som försåges i underkant med från ladugården reglerbart spjäll. Ovan taket borde trumman beklädas med galvaniserad plåt eller eternit.

Över omändringsarbetena i ladugården har av byggmästaren Persson upprättats följande kostnadsberäkning:

Upphuggning av golv, grävn. för urinledn.	kronor 120
Brunnar och ledningar av Höganäs fabr.	» 492
Gjutn. av foderbord, inlägn. av krubbor för ungdj.	» 192
Gjutning av golv, båsar, boxar och rännstenar	» 1,540
Flyttning av stolpar och bärlinor	» 137
Uppsättning av bindslen samt tuberrör	» 410
Inredning av väggar för boxar	» 468
Ventilationstrumma	» 400
Kalvlådor	» 90

Kronor 3,849.

Den i kostnadsberäkningen upptagna slutsiffran har av utredningsmannen avrundats till 4,000 kronor.

Enligt de av länsarkitekten Carlman och byggmästaren Persson utförda beräkningarna med däri av utredningsmannen vidtagna jämkningar hava

kostnaderna för om- och nybyggnad av bostadshus samt ändrings- och reparationsarbeten i ladugården vid egendomen angivits utgöra (57,000 + 4,000 ==) 61,000 kronor. Såsom utredningsmannen framhåller, ingår emellertid här ej kostnad för åskledare. I betänkandet angives, att enligt uppgift av åskledarkontrollanstalten denna kostnad för byggnader av ifrågavarande beskaffenhet kan beräknas till cirka 1.5 % av byggnadsvärdet. Med hänsyn härtill har utredningsmannen upptagit ytterligare en post av 2,000 kronor för åskledare på försöksgårdens byggnader. Totala byggnadskostnaderna hava alltså beräknats till 63,000 kronor.

För anskaffning av inventarier hava kostnaderna i betänkandet beräknats till 60,000 kronor enligt följande uppställningar:

Egentliga jordbruksinventarier.

a) Levande inventarier, i huvudsak bestående av 30 kor, 10 kvigor och 1 tjur samt 4 hästar	kronor 20,000
b) Döda inventarier, därav 1 traktor, sånings- och skördemaskiner, tröskverk, motorer, plogar och harvar samt diverse handredskap	» 25,000 kronor 45,000

Särskilda försöksinventarier.

a) Maskiner och redskap med ledning av bilagd förteckning	kronor 6,000
b) Utrustning för laboratorium enligt bilagd förteckning	» 4,000 kronor 10,000

Kontorsinventarier

med ledning av bilagd förteckning	kronor 3,200
---	--------------

Möbler

i assistent-, elev- och gästrum med ledning av bilagd förteckning	kronor 1,800
Summa kronor 60,000.	

Erinringar i anledning av byggnadsförslaget hava i avgivna yttranden framställts av byggnadsstyrelsen och försöksnämnden. Ur dessa yttranden må återgivas följande.

Byggnadsstyrelsen föreslår, att bostaden om 1 rum och kök i våningen 1 trappa upp i den nya arbetarbostadsbyggnaden utökas att omfatta två rum och kök, varjämte anmärkes, att kök med skafferi icke lämpligen böra förläggas mot söder. Planläggningen av mangårdsbyggnaden har synts byggnadsstyrelsen egendomlig, men då rummens anordning enligt vad styrelsen inhämtat ansetts karakteristisk för trakten, har erinran däremot ej framställts.

Beträffande kostnadsberäkningarna anför byggnadsstyrelsen följande.

Kostnaderna för ombyggnaden av manbyggnaden samt uppförandet av den nya arbetarbostadsbyggnaden hade av länsarkitekten beräknats till sammanlagt 62,500 kronor, varav för manbyggnaden 33,000 kronor och för statar-

byggnaden 26,000 kronor. Härtill komme en för båda byggnaderna gemensamt beräknad summa av 3,500 kronor, avseende arvoden till arkitekt, konstruktörer och administration samt kontroll och avsyning. I sistnämnda belopp inginge kostnaderna för av länsarkitekten utförda uppmätningar, skisser, beräkningar m. m., utgörande 470 kronor. Därest dessa kostnader ersattes i samband med utredningens övriga utgifter skulle kostnaderna stanna vid 62,000 kronor. För nedbringande av kostnadssumman hade emellertid utredningsmannen föreslagit vissa inskränkningar i de beträffande manbyggnaden föreslagna arbetena, varigenom skulle göras en besparing å 5,000 kronor, och skulle sålunda efter dessa inskränkningar kostnaden för huvudbyggnadens restaurering och uppförande av statarbyggnaden stanna vid 57,000 kronor. Utan besiktning på platsen kunde byggnadsstyrelsen icke närmare bedöma kostnaderna för manbyggnadens ombyggnad, men syntes det av länsarkitekten härför beräknade beloppet vara väl lågt. Beträffande den beräknade kostnaden för arbetarbostadsbyggnaden syntes densamma vara i och för sig väl låg, vartill komme att ytterligare ett rum borde enligt vad styrelsen föreslagit inredas i våningen 1 trappa upp, varför kostnaden borde ökas till 32,000 kronor.

Byggnadsstyrelsen anför vidare beträffande ekonomibyggnaderna, att den av byggmästaren Persson beräknade kostnaden för reparation av ladugården syntes för låg.

Försöksnämnden förordar, att det av arkitekten Carlman beträffande mangårdsbyggnaden uppgjorda förslaget genomföres utan förändring och att sålunda de av utredningsmannen föreslagna besparingsåtgärderna utgå. Särskilt har det synts försöksnämnden önskvärt, att föreslagna tvättställ i bostadsrummen i vindsvåningen komma till utförande, då det synts mindre lämpligt med gemensamt tvättrum för samtliga bostadsrummen i vindsvåningen.

Erinringar mot föreslagen inventarieanskaffning för försöksgården och beräkningen av kostnader därför hava ej framställts i inkomna yttrandena.

Mot det av utredningsmannan framlagda förslaget rörande ombyggnad av *Departements-
chefen.* huvudbyggnaden har jag i huvudsak icke något att erinra. Jag delar sålunda även hans uppfattning att de i förhållande till arkitekten Carlmans förslag avsedda besparingarna böra komma till stånd. Beträffande den föreslagna nya arbetarbostadsbyggnaden bör såsom byggnadsstyrelsen framhållit den 1 trappa upp förlagda bostaden utvidgas till att omfatta 2 rum och kök. Det av byggmästaren Persson uppgjorda och av utredningsmannen åberopade förslaget till ändringsarbeten i ladugården föranleder ej erinran.

Med hänsyn till byggnadsstyrelsens av mig biträdda förslag om utvidgning i viss del av arbetarbostadsbyggnaden bör den beräknade kostnaden för denna byggnad höjas. Kostnaden bör dock ej överstiga 30,000 kronor. För ombyggnad av huvudbyggnaden bör ävenledes beräknas högst 30,000 kronor och för ändringsarbeten i ladugården 4,000 kronor. Det för åskledare å gårdens byggnader föreslagna beloppet 2,000 kronor finner jag skäligt. Jag förutsätter, att den i betänkandet angivna kostnaden 470 kronor för upprättande av i utredningen ingående förslag till ny- och ombyggnad av bostads-

byggnader gäldas i samband med övriga kostnader för utredningen. För byggnadskostnaderna bör i anslutning till det anförda anvisas ett belopp av (30,000 + 30,000 + 4,000 + 2,000 =) 66,000 kronor. Ehuru det får anses önskvärt att erforderliga förberedelser vidtagas av lantbrukshögskolans styrelse för byggnadsverksamhetens genomförande före utgången av år 1940, synes det ej vara erforderligt att medel för ändamålet anvisas tidigare än för budgetåret 1940/41. Jag förutsätter vidare, att högskolestyrelsen så planlägger byggnadsverksamheten att möjliga besparingar i nu beräknade kostnader bliva iakttagna.

För egentliga jordbruksinventarier har utredningsmannen beräknat en anskaffningskostnad av 45,000 kronor, därav för levande inventarier 20,000 kronor och för döda inventarier 25,000 kronor. Härutinnan torde den ändringen böra vidtagas, att för levande inventarier avses 23,000 kronor och för döda inventarier 22,000 kronor. Jag biträder utredningsmannens beräkning av totalkostnaden, 60,000 kronor, för anskaffning av inventarier.

6. Anslagsbehovet för budgetåret 1939/40.

För försöksgårdens inrättande har utredningsmannen enligt den föregående framställningen beräknat följande engångskostnader:

Köpeskilling avseende fast egendom	kronor 136,000
Köpeskilling avseende andelar i bränneriförening	» 64,000
Byggnadskostnader	» 63,000
Inventariekostnader	» 60,000
<hr/>	
Summa kronor 323,000.	

Beträffande tiden för bestridandet av nämnda engångskostnader anför utredningsmannen:

Då tillträde av egendomen enligt det preliminärt träffade köpeavtalet vore avsett att ske den 25 mars 1940, vore för förslagets genomförande i första hand erforderligt att medel för budgetåret 1939/40 anvisades till bestridande av den del av köpeskillingen som enligt avtalet skulle utgå av statsmedel. För samma budgetår torde vidare medelsanvisning för anskaffning av inventarier få anses oundgänglig. Utredningen ansåge det önskvärt att erforderligt belopp till tryggnad av föreslagna byggnadsarbetens genomförande före vintern 1940 gjordes disponibelt redan under budgetåret 1939/40. Skulle ett uppskjutande av medelsanvisningen för byggnadskostnaderna anses ofrånkomligt, finge utredningen hemställa, att uppskovet icke måtte utsträckas längre än till budgetåret 1940/41 och att beslutet därom måtte givas sådan innebörd, att förberedelser för byggnadsarbetenas utförande kunde vidtagas i så god tid att utförandet under sommaren och hösten 1940 möjliggjordes.

Utredningsmannen anmäler, att för avlöningar till försöksgårdsföreståndare och assistent under tiden från egendomens övertagande till budgetårets slut erfordras i runt tal 3,600 kronor, och beräknar för samma tid å omkostnaderna en nettoutgift av 6,000 kronor. Han anför angående sistnämnda beräkning följande.

Beträffande omkostnaderna under sistnämnda del av budgetåret 1939/40 finge erinras, att för sådd, gödsling, avlöning åt arbetspersonal m. m. upp-

stode avsevärda utgifter, under det att andra inkomster av egendomen ej kunde påräknas än av ladugårdsdriften. Ehuru nettoutgiften för försöksgården för helt år, sedan densamma kommit i full drift, beräknats till allenaast 5,000 kronor, funne utredningsmannen för tiden $\frac{25}{3}$ — $\frac{30}{6}$ 1940 böra beräknas en nettoutgift av 6,000 kronor.

Mot utredningsmannens förslag rörande anslagsbehovet för budgetåret 1939/40 hava erinringar ej framställts i de avgivna yttrandena.

Till fullgörande av det preliminärt ingångna köpeavtalet om förvärvan-*Departements-*
de av försöksgård erfordras under budgetåret 1939/40 136,000 kronor för köpeskilling avseende den fasta egendomen och 64,000 kronor för köpeskilling avseende andelar i bränneriförening. Även inköp av inventarier för beräknad kostnad av 60,000 kronor böra fullgöras under nämnda budgetår. Däremot böra medel för bestridande av byggnadskostnader, såsom jag tidigare omnämnt, anvisas först under budgetåret 1940/41.

I den föregående framställningen har jag anfört, att befattningen som föreståndare för försöksgården bör uppföras å lantbrukshögskolans personalförteckning först från och med budgetåret 1940/41. I anslutning härtill bör även en assistentbefattning med av Kungl. Maj:t bestämt arvode inrättas för försöksgården först från och med nämnda budgetår. Det arbete, som avses skola utföras genom nu nämnda befattningshavare, bör givetvis även för tiden från försöksgårdens förvärvande i slutet av mars månad 1940 och till utgången av budgetåret 1939/40 utföras av så vitt möjligt för ändamålet fullt kvalificerad personal. Denna personals avlöning torde böra bestämmas av lantbrukshögskolans styrelse med hänsyn till personalens kvalifikationer och med ledning av avlöningsbestämmelser, som enligt vad jag förut anfört beräknas bliva tillämpliga för motsvarande befattningshavare från och med budgetåret 1940/41. Mot det av utredningsmannen beräknade medelsbehovet för avlöningar under budgetåret 1939/40, 3,600 kronor, har jag icke något att erinra. Även förslaget om en medelsanvisning av 6,000 kronor för täckande av nettoutgift å omkostnaderna för försöksgården under motsvarande tid finner jag mig böra biträda.

Av mig nu angivna medelsbehov för budgetåret 1939/40 överensstämman med de i statsverkspropositionen för ifrågavarande ändamål beräknade beloppen. Även ur anslagsredovisningens synpunkt torde de i statsverkspropositionen gjorda beräkningarna böra följas. Sålunda torde till köpeskilling för egendomen Mosslunda erforderliga 136,000 kronor böra anvisas såsom reservationsanslag å kapitalbudgeten under Statens affärsverksfonder: Domänverket samt övriga under budgetåret 1939/40 enligt det anförda erforderliga medel eller $(64,000 + 60,000 + 3,600 + 6,000 =)$ 133,600 kronor — avsedda för likviderande av bränneriandelar, anskaffande av inventarier samt bestridande av avlöningar och omkostnader — anvisas såsom reservationsanslag under nionde huvudtiteln. Det torde härvid få anmärkas, att den föreslagna formen för anvisande av medel, som jämväl avse avlöningar och omkostnader, valts av vissa praktiska skäl, men att olägenheter härav ej

synas kunna uppstå, då anvisningsformen i berörda hänseenden allenast avser en kort period, i det att från och med budgetåret 1940/41 avlöningar och omkostnader för försöksgården komma att bestridas från lantbrukshögskolans avlönings- respektive omkostnadsanslag.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- 1) medgiva, att försöksverksamhet på jordbrukets område anordnas genom en i Kristianstads län belägen försöksgård i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna riktlinjer;
- 2) godkänna av mig framlagt förslag rörande förvärvande av egendomen Mosslunda i Kristianstads län jämte vissa andelar i Mosslunda bränneriförening u. p. a.;
- 3) för budgetåret 1939/40 anvisa
 - a) å kapitalbudgeten under Statens affärsverksfonder: Domänenverket till *Inköp av egendomen Mosslunda i Kristianstads län ett reservationsanslag* av kronor 136,000,
 - b) under nionde huvudtiteln till *Lantbrukshögskolan: Inventarier m. m. för försöksgård i Kristianstads län ett reservationsanslag* av kronor 133,600.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Sandström.